

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**„Tradiční český turnaj“ v Praze roku 1791 v představách
Františka Ferdinanda Kinského a jeho přátel**

Simona Mádlíková

Bakalářská práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Simona Mádlíková**
Osobní číslo: **H09061**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **"Tradiční český turnaj" v Praze roku 1791 v představách Fran-
tiška Ferdinanda Kinského a jeho přátel**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce bude rekonstruovat představy o historii české rytířské šlechty ze středověku v očích osvícenecké zemské šlechty na pozadí nakonec neúspěšné snahy hraběte Kinského obnovit několik století zapomenutou "českou tradici" a zorganizovat rytířský turnaj při příležitosti oslav korunovace Leopolda II. Studentka bude vycházet z archivních pramenů, které jsou uloženy ve SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9 (memoriály, rukopisné dějiny, soukromá i úřední korespondence).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BŮŽEK, Václav. "Rytířské kratochvíle" na místodržitelském dvoře arciknížete Ferdinanda. In Ad vitam et honorem Jaroslao Mezník. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám. Brno, Matice moravská 2003, s. 653-662. ISBN 80-86488-13-6. CERMAN, Ivo. Stavovský turnaj v Praze roku 1791. Epilog k nenapsaným dějinám. In Kuděj 5, 2003, č. 1, s. 25-32. CERMAN, Ivo. Chotkové: příběh úřednické šlechty. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-977-5. MŽYKOVÁ, Marie. Karusely. Liberec, Národní památkový ústav, územní pracoviště v Liberci - Správa Státního zámku Sychrov 2006. VALENTA, Aleš. Dějiny rodu Kinských. 1. vyd. České Budějovice: Vedita, 2004. ISBN 80-86829-05-7.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Vítězslav Prchal

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

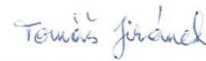
31. března 2012

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohláшуji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 11. 2012

Simona Mádlíková

Poděkování

V první řadě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Vítězslavu Prchalovi, Ph.D. za poskytnuté konzultace, cenné rady a připomínky.

Děkuji také SOA Zámorsk za zpřístupnění pramenné základny, bez které bych tuto práci nemohla vypracovat.

Dále bych tímto chtěla poděkovat rodičům za jejich psychickou i finanční podporu a rovněž mému příteli za podporu nejen psychickou, ale i technickou.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se věnuje snahám o provedení rytířského turnaje u příležitosti korunovace Leopolda II. českým králem. V práci vycházím z informací uvedených v dopisech Františka Ferdinanda Kinského a jeho šlechtických přátel. Načerpané poznatky slouží zejména k objasnění vlasteneckých představ českých zemských šlechticů na sklonku 18. století.

Nastíněny jsou také dějiny rodu Kinských od středověku po 18. století.

KLÍČOVÁ SLOVA

František Ferdinand Kinský - Leopold II. - rytířský turnaj – karusel – korunovace -1791 - vyšší šlechta na konci 18. století

ANOTATION

The bachelor work is devoted to efforts to perform knight tournament to mark the coronation of Leopold II. the King of Bohemia. The work is based on information provided in letters of Francis Ferdinand Kinsky and his aristocratic friends. Newly acquired knowledge serve to the explanation especially the patriotic ideas of bohemian aristocrats at the end of the 18th century.

I mention the history by Kinsky since the Middle Ages to the 18th century.

KEY WORDS

Francis Ferdinand Kinsky - Leopold II. – Knight tournament - carousel – coronation - 1791 – higher nobility end of the 18th century

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Představení pramenné základny	4
3	Historie rodu Kinských do konce 18. století.....	6
4	Leopold II. a jeho vláda.....	15
5	Korunovace Leopolda II. českým králem.....	19
6	Vývoj rytířských turnajů.....	26
7	Kategorie turnajů	32
8	Organizátoři "tradičního českého turnaje"	37
9	Přípravy na turnaj.....	40
10	Závěr.....	53
11	Seznam pramenů a literatury	55
12	Přílohy.....	59
13	Zusammenfassung	63

1 Úvod

Za téma své bakalářské práce jsem si zvolila „Tradiční český turnaj“ v Praze roku 1791 v představách hraběte Františka Ferdinanda Kinského, který žil v letech 1738–1806, a jeho přátel. Za jeho přátele, jmenujme hrabata Viléma a Josefa Adama Auersperga, knížete Karla Egona Fürstenberga, Františka Salma a Josefa hraběte Canala. Ti se spolu s ním spolupodíleli na organizování rytířského turnaje. Tato velkolepá událost se měla konat u příležitosti korunovace Leopolda II. českým králem. Mým hlavním cílem je zjistit a ukázat, proč tato aktivita vůbec vznikla a z jakého důvodu se tento očekávaný turnaj nekonal, ač byly zpočátku odezvy na jeho uspořádání kladné.¹

Svou prací bych chtěla přispět k obohacení zajímavého tématu turnajů konaných v novověku, ale především nastínit mentalitu územně české novověké šlechty. Téma turnajů pro období novověku by si jistě zasloužilo ze strany badatelů více pozornosti. Bohužel o něm prozatím neexistuje žádná ucelená práce. Pro svou bakalářskou práci jsem, pro toto téma, využívala informace z české i zahraniční odborné literatury okrajově pojednávající o turnajových kláních v období středověku i novověku.²

Doba, o které budu psát, je dobou osvícenství – obecně tradovaným věkem rozumu, kdy došlo k převratu ve vývoji evropského myšlení. Ve střední a východní Evropě se projevoval tzv. osvícenský absolutismus, jako výraz nadále trvajícího panovnického absolutismu s osvícenskými myšlenkami na druhé straně, díky němuž došlo v habsburské monarchii k zavedení mnoha modernizačních reforem, za které jmenujme alespoň uzákonění povinné školní docházky, zrušení nevolnictví či krok k náboženské svobodě zvaný toleranční patent.³

Výzkumu dějin šlechty po třicetileté válce se začali čeští historici více věnovat až v poměrně nedávné době, na přelomu 20. a 21. století. Do té doby se těmto dějinám nevěnovala téměř žádná pozornost. V 19. století, kdy se kromě nacionalismu zrodila také

¹ O „tradičním rytířském turnaji“ pojednává studie: CERMAN, Ivo. Stavovský turnaj v Praze roku 1791: epilog k nenapsaným dějinám. In Kuděj 2003/1 s. 25-32.

² Turnajům ve středověku se věnoval například Josef Macek v kapitole Turnaj ve středověkých Čechách v knize Česká středověká šlechta. Viz MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*. Praha: Argo, 1996. K dispozici je česky psaná monografie MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*. Liberec, 2006, jež pojednává o turnajích, karuselech, koňských baletech a jiných druzích turnajových klání až do počátku 20. století. O turnajích psal také například BŮŽEK, Václav v kapitole Rytířské kratochvíle ve své knize Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Viz BŮŽEK, Václav. *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*. České Budějovice, 2006. Přínosnými jsou také zahraniční knihy: WATANABE-O'KELLY, Helen. *Triumphall shews: tournaments at German-speaking courts in their European context 1560-1730*. Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1992., nebo BÉHAR, Pierre - WATANABE-O'KELLY, Helen. *Spectaculum Europaeum: (1580-1750) Theatre and spectacle in Europe*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1999.

³ O osvícenství viz např.: HAUBELT, Josef. *České osvícenství*. Praha: Rodiče, 2004.; CERMAN, Ivo. *Šlechtická kultura v 18. století: filozofové, mystici, politici*. Praha: NLN, 2011; IM HOF, Ulrich. *Evropa a osvícenství*. Praha: Lidové noviny, 2001.

moderní historická věda, která rozdělila české dějiny na dobu před a po bitvě na Bílé hoře, či v éře první republiky, kdy byla zřejmá snaha porážku českých stavů na Bílé hoře odčinit, i po komunistickém převratu v únoru 1948, se toto téma záměrně vynechávalo. Teprve po listopadovém převratu roku 1989 se pomalu začala hledat cesta k bádání a psaní dějin pobělohorské šlechty. V současné době nabízí studium zaměřené na raněnovověkou šlechtu sice stále neprobádané pole, avšak odkrýt nové poznatky se ze zdarem pokouší nová generace historiků, za které jmenujme alespoň Petra Mařa, Iva Cermana a Jiřího Kubeše.⁴ 18. století obecně však zůstává nadále nejméně prozkoumaným obdobím. Studium dějin šlechty je založeno jednak na bádání v pramenech, v mém případě zejména v archivním materiálu osobní povahy, mezi který kromě korespondence patří také deníky či paměti, na druhé straně je závislé na existenci dosavadní odborné literatury.

O rodu Kinských, od jeho první doložené zmínky, kterou můžeme nalézt v listině doksanského kláštera z roku 1282, vznikla monografie Aleše Valenty s titulem *Dějiny rodu Kinských*.⁵ Na konci 18. století se jeden z představitelů rodu, hrabě František Ferdinand Kinský, rozhodl u příležitosti korunovace Leopolda II. českým králem uspořádat rytířský turnaj, jenž měl nezakryvaně navazovat na dřívější turnaje konané ve středověkých českých zemích. O tom, že tento podnik myslel zcela vážně, svědčí skutečnost, že si za tímto účelem nechal sepsat dějiny turnajových klání v našich končinách. Ty byly sepsány jak v němčině, tak v latině. O samotném hlavním pořadateli jsem bohužel v odborné literatuře mnoho údajů nevyčetla, na rozdíl od jiných členů tohoto starého českého šlechtického rodu, kteří jsou zejména v díle Aleše Valenty popsáni dostatečně. V pasážích pojednávajících o jiných příslušnících rodu, například o Filipu Josefovi (1700-1749) či Františku Josefovi Kinském (1726-1752), jsem čerpala poznatky z díla Josefa Haubelta *České osvícenství*.⁶ Jelikož jméno František bylo v případě Kinských velmi oblíbené, byla orientace ohledně jejich představitelů složitější. V této kapitole jsem se zaměřila na chlumeckou větev, ke které patřil onen František Ferdinand Kinský.

Co se týče vlády římského císaře, českého a uherského krále Leopolda II. neodpustila

⁴ Zde je na místě uvést alespoň příklad jejich děl, například Mařovu syntézu: MAŘA, Petr. *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha: NLN, 2004. Z děl Iva Cermana: CERMAN, Ivo. *Šlechtická kultura v 18. století: filozofové, mystici, politici*. Praha: NLN, 2011, napsal také monografii o Chotcích: CERMAN, Ivo. *Chotkové: příběh úřednické šlechty*. Praha: NLN, 2008. Z děl Jiřího Kubeše jmenujme: KUBEŠ, Jiří. *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657-1658): volby a korunovace ve Svaté říši římské v raném novověku*. České Budějovice: Veduta, 2009. nebo KUBEŠ, Jiří. *Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750: biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007.

⁵ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*. České Budějovice, Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2004, Kinským se také věnoval Karel Richter: RICHTER, Karel. *Sága rodu Kinských*. [s.l.] : [s.n.], 2008, obecné informace jsou nabízeny v.: ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů země Koruny České*. Praha: NAKLADATELSTVÍ ALEŠ SKŘIVAN ml., 2001.; OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný*. Praha, 1899.

⁶ HAUBELT, Josef. *České osvícenství*. Praha: Rodiče, 2004.

jsem si zde několikrát porovnání s předešlým panovníkem a jeho starším bratrem Josefem II., jenž měl vcelku nejen odlišnou povahu, ale i názory na vládnutí. Z důvodu neexistence ucelené české monografie pojednávající o vládě či osobě Leopolda II. jsem pro psaní této části vycházela například z knihy Friedricha Weissensteinera s názvem *Synové Marie Terezie*.⁷ Mezi známější práce k osobě Leopolda II. a obecně k Habsburkům patří *Habsburkové. Životopisná encyklopedie* od rakouské historičky Brigitte Hamannové.⁸

Na kapitulu o vládě Leopolda II. ve své bakalářské práci navazuji tématem korunovace Leopolda II. českým králem, jež proběhla 6. září 1791 v katedrále sv. Víta v Praze.⁹ Důležitým momentem je zde kromě samotného aktu korunovace, kterou si „český národ“ přál, také skutečnost, že se do Prahy z Vídně znovunavrátila svatováclavská koruna.

Dále neopomím věnovat pozornost vývoji rytířských turnajů. Tato část však byla poměrně obtížná z důvodu nedostatku odborné literatury věnující se této problematice, jak jsem nastínila již výše. Stejně tomu je i v další části zabývající se jednotlivými kategoriemi turnajových klání, mezi něž patřila ku příkladu tzv. quintána, běh ke kroužku, karusel a jiné, které zde taktéž popisuji.

Poté je na čase ve stručnosti představit organizátory připravovaného „tradičního českého turnaje“. Zde využívám základní literaturu.¹⁰ V poslední kapitole se zabývám myšlenkami a přípravami k jeho uskutečnění u oné příležitosti korunovace Leopolda II., jež se jí stala podnětem. Právě tato pasáž je pro mou bakalářskou práci stěžejní, neboť ji budu psát na základě dochované korespondence.

⁷ Viz WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*. Praha: Euromedia Group-Ikar, 2005.

⁸ Viz HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*. Praha: BRANA, 1996.

⁹ O korunovacích obecně více viz: HRBEK, Jiří. *České barokní korunovace*. Praha: NLN, 2010. Problematiku řeší také ŽUREK, Václav. Dvůr a dvorská hierarchie v korunovačním obřadu pozdně středověkých Čech. In *Mediaevalia Historica Bohemica* 12, 2009., jenž vysvětluje spory mezi středověkou společností o přednost v korunovačním obřadu.

¹⁰ Používám například zdigitalizovanou formu ZEDLER, Johann Heinrich. *Grosses vollständiges Universallexicon aller Wissenschaften und Künste*.

2 Představení pramenné základny

Tato bakalářská práce vznikla na základě dochovaných dopisů hraběte Františka Ferdinanda Kinského a jeho přátel, mezi něž patří hrabata Vilém a Josef Adam Auerspergové, Karel Egon Fürstenberg, František Salm a Josef Canal, jak jsem uvedla již výše, dále z dopisů královského českého gubernia a Leopolda II. z let 1790-1791. Tyto archivní prameny se nachází ve Státním oblastním archivu v Zámrsku.¹¹ Korespondence pojednává v první řadě o představách znovuoobnovení tzv. „tradičního českého turnaje“, jenž se měl odehrát jako slavnost u příležitosti korunovace Leopolda II. českým králem. Korunovace proběhla v metropoli Čech - Praze v katedrále sv. Víta dne 6. září 1791. Nového českého krále při ní korunoval pražský arcibiskup Antonín Petr Příchovský.¹² Dále v dochované korespondenci nalezneme, kromě organizačních záležitostí, které v dopisech převažují, také latinsky a německy sepsané dějiny rytířských turnajů konaných v minulosti na území českých zemí, které si čeští šlechtici nechali sepsat na zakázku od neznámé osoby.

18. století je obecně považováno za století dopisů. Vývoj dopisů postupně odsunul řečnické a spisovné hledisko a přiblížil psaní dopisů spíše ústnímu projevu. Používání zkratk v písemnostech se stalo přirozeností. Typický, pro dopisy psané v 18. století, je především jednoduchý, nedbalý a osobitý ráz psaní.¹³

V korespondenci, z které čerpám poznatky pro svou bakalářskou práci, je ponejvíce použit třetí typ německého novogotického písma zvaný kurent, který se vyvinul z potřeby psát rychle a přitom čitelně.¹⁴ V těchto písemnostech však můžeme místy shlédnout i humanistické písmo, které se začalo šířit z Itálie v průběhu 15. století.¹⁵ Humanistickým písmem jsou psány výrazy cizího původu, především pak latinského, například „*Bon, Cartell, Contingent, Caroussel, Comission, Compagnien, Macho di Campo, Divisionen, Excellenz, Gubernio, Praemiaen, Prefectus turnamenti, Director*“ a celé hlavičky na některých dopisech.

V dopisech se začínalo vždy oslovením. Několikrát se v hlavičce dopisu nachází

¹¹ SOA Zámrsk, Rodinný archiv Kinských Chlumeck nad Cidlinou, kart. 9, inv. č. 83-86, sign. 1-1c.

¹² PETRÁŇ, Josef. *Kalendář aneb čtení o velkém korunovačním plese v pražském Nosticově divadle 12. září 1791 v časech Francouzské revoluce*. 2. doplněné a upravené vydání. Praha: NLN, 2004, s. 91. ISBN 80-7106-717-2.

¹³ *Encyklopädie der Neuzeit* 2. Stuttgart/Weimar, 2005, s. 410.

¹⁴ Jak uvádí trojice autorů Ivan Hlaváček, Jaroslav Kašpar a Rostislav Nový ve své knize s názvem *Vademecum pomocných věd historických* v 1. kapitole pojednávající o paleografii, v Německu a písemnostech psaných německy se používalo novogotické písmo téměř až do poloviny 20. století, přičemž se toto písmo od 16. století rozdělovalo na tři základní typy. Prvním typem byla tzv. „fraktura“ (německy Frakturschrift) neboli kreslené německé novogotické písmo, druhým typem byl tzv. „kanceli“ (německy Kanzleischrift) čili německé novogotické polokurzívní písmo, třetím vyděleným typem byl tzv. „kurent“ (německy Kurrentschrift) jako německé novogotické kurzívní písmo. HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. 3. vydání, 2. vydání v H&H. Jinočany: H&H, 1997, s. 63. ISBN 80-86022-09-9.

¹⁵ Tamtéž, s. 82.

například „*Hochwohlgebohrner Graf*“, které bych volně přeložila jako „*vysoce urozený hrabě*“.

Po oslovení v hlavičce následovala obsahová náplň dopisu. V dopisech se občas objevuje i zkratka. K jejímu užití dochází zpravidla, pokud se totéž slovo v tom samém dopise již opakuje. Tak je tomu v případě často používaného spojení slov *Eu[er] Hochw[ohlgebohrnen]*. Zkratku na první pohled také poznáme podle dvojtečky, ta ale zřejmě nebývala pravidlem.

Korespondence končí formulí závěrečného pozdravu, po ní přichází podpis. Při rozloučení se mohlo vyjádřit například „*Ich verharre mit vollkommenster Verehrung und Bereitwilligkeit*“, volně přeloženo jako „*Setrvávám v naprosté oddanosti a ochotě*“. V naprosté většině dopisů, které jsem měla k dispozici, však toto ujištění postoje odesílatele chybí. Dopis psaný hrabětem Františkem Ferdinandem Kinským končí podpisem „*Euer Hochwohlgebohrnen unterthänigster Franz Kinsky*“, v překladu do češtiny jako „*Váš vysoce urozený pokorný František Kinský*“.

Datace jsou v dopisech uváděny ve formě místo, kde právě odesílatel písemnosti pobýval, den, měsíc a rok, kdy byl dopis napsán. U některých měsíců se běžně používaly zkratky. Jako příklad uvedu dataci z dopisu Františka Ferdinanda Kinského, která vypadá následovně: „*Prag den Iten Febr[uar] 1791.*“ Za rokem následovala vždy tečka. Někdy jsou však místo celého čtyřčíselného roku uváděna pouze tři čísla. Počáteční jednička se často úmyslně vynechávala, na místo ní se používala vodorovná čára nad zbylými třemi čísly. Datace se v naprosté většině umísťovala do levého dolního rohu dopisu, podpis pak do pravého dolního. Postscriptum se v žádném z těchto písemností nenachází.¹⁶

Kromě dopisů se v tomtéž prameni nachází i nakreslený návrh amfiteátru s vysvětlivkami, kde vyčteme například kde měla sedět šlechta, kde měla stát veřejnost nebo údaje o délce a šířce kolbiště.

¹⁶ O psaní dopisů více viz VYBÍRAL, Zdeněk. *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005.

3 Historie rodu Kinských do konce 18. století

Vchynští¹⁷ se řadí mezi nejznámější české šlechtické rody.¹⁸ První zmínku o tomto zprvu rytířském rodu nalezneme v listině doksanského kláštera z roku 1282, kde je doložen patrně nejstarší jistý příslušník rodu¹⁹, rytíř Bohuslav ze Žernosek a ze Vchynic.²⁰ Právě podle tvrže Vchynice, ležící na Litoměřicku, se další pokračovatelé rodu podepisovali jako Vchynští.²¹

Ve 14. století se tito Vchynští rozdělili na sedm větví: Razičtí ze Vchynic; Medvědičtí na Medvědiči (Nedvědiči); Ohničtí a Kremyžští; Žluničtí; Želenští; zchudlé větve a osoby; Oparenští, Vchynští a Měruničtí.²² Většina těchto větví však ve středověku vymřela. Výjimku tvořily pouze dvě z nich; první byli Razičtí ze Vchynic, žijící na Razicích u Bíliny,²³ druhou výjimkou byli Oparensko-měruničtí se sídlem na hradě Oparno, který nechal vybudovat před rokem 1350 Bohuslavův potomek, jistý Smil ze Vchynic.²⁴

Příslušníkem této větve byl například Jan Dlask ze Vchynic, hejtman litoměřického kraje při svolávání zemské hotovosti králem Jiříkem z Poděbrad. Dalším významným členem byl i Jiří Vchynský, jenž se zapojil do stavovského povstání v roce 1547, poté byl následně zajat, ale nakonec králem Ferdinandem I. omilostněn. Jiří Vchynský sídlil na Tuchořicích u Žatce, jelikož hrad Oparno byl již předtím zčásti prodán a zčásti pustl. Ztrátu nejstarších rodových majetků, tedy vchynické tvrže a zbylé poloviny Oparna, včetně dalších statků, však úplně zapříčinili jeho bratři, kteří generacemi nashromážděný majetek prodali. Jejich potomci pravděpodobně vymřeli v 16. století; jinak tomu bylo u potomstva Jana Dlaska mladšího ze Vchynic, jehož synové založili tři nové linie.²⁵

Jiří Dlask na Drastech, jako nejstarší syn Jana Dlaska mladšího, dal vzniknout drastské linii.²⁶ Druhý ze synů Jana Dlaska mladšího, Kryštof, jehož potomci, konkrétně synovec jeho staršího syna Buriana Burkart, se stal zakladatelem nizozemské větve, poté co odešel z Čech,

¹⁷ Od 17. století Kinští, poté co se 2. června 1623 Vilém ze Vchynic podepsal na list určený českému kancléři Karlu z Liechtensteina jako „Wilhelm Kynský“, užil tak nového rodového jména. VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*. 1. vydání. České Budějovice: Veduta, 2004, s. 48-49. ISBN 80-86829-05-7.

¹⁸ ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny České*. 1. vydání. Praha: NAKLADATELSTVÍ ALEŠ SKŘIVAN ml., 2001, s. 119. ISBN 80-86493-00-8.

¹⁹ Za nejstaršího nedoloženého předka rodu Vchynských je připomínán Martin z Medvědiče (1207); souvislou rodovou linií však můžeme sledovat až od Bohuslava ze Žernosek (1282). Tamtéž, s. 119.

²⁰ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 9.

²¹ MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 3. upravené vydání. Praha: Mladá fronta, 2003, s. 129. ISBN 80-204-1049-X.

²² OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný 14*. Praha, 1899, s. 240.

²³ Ti však zřejmě vymřeli v 1. polovině 17. století. VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 10.

²⁴ Tamtéž, s. 9-10.

²⁵ Tamtéž, s. 10-11.

²⁶ Tamtéž, s. 11.

kde neměl dostačující majetek k obživě, do Nizozemí.²⁷ Nejmladším synem Jana Dlaska mladšího byl Václav Dlask, od něhož vedla přímá linie k budoucí chlumecké větvi Vchynských.²⁸

Václavův syn Jan Vchynský se stal zemským místodržícím, čímž dosáhl dosud nejvyšší pozice v historii rodu. Jako dvořan Viléma z Rožmberka navázal s tímto mocným jihočeským rodem těsné přátelské a spojenecké vazby, které mu byly nápomocny, spolu s jeho četnou úvěrovou činností poskytovanou královské komoře a vysokým úředníkům, k udělení karlštejnského purkrabství v roce 1576.²⁹ Pro jeho neklidnou povahu a smělé řeči (ohledně obsazování karlštejnského děkanství, které dle jeho názoru bylo záležitostí stavů, nikoliv krále) mu byl v prosinci roku 1586 císařem Rudolfem II. tento velmi prestižní úřad odebrán. Jan Vchynský dostal do zástavy komorní panství Chlumeck nad Cidlinou, tedy pozdější sídlo chlumecké větve rodu.³⁰ Dva z jeho synů zemřeli na konci 16. století v tureckých válkách.³¹

Politicky aktivní bratr Radslav se možná z důvodu Janova sesazení (což bylo chápáno jako ponížení rodu) pokusil o povýšení do panského stavu.³² Starší syn Václava Dlaska proniknul na začátku 17. století mezi deset nejbohatších šlechticů v Čechách. Od roku 1585, kdy společně se svým bratrem Janem převzal zadlužené panství od své manželky Estery z Vřesovic a jejích sester, se stalo panství Teplice se zámkem místem jeho rezidence. Teplické panství velmi rozšířil, avšak toto dominium bylo roku 1634, po smrti Radslava synovce Viléma Vchynského, zkonfiskováno.³³

Snaha cílevědomého Radslava a jeho zfalšované listiny z roku 1596, pomocí kterých se odvolával na příbuzenství s panským rodem Tetaurů z Tetova, čímž chtěl poukázat, že i Vchynští jsou starobylým panským rodem, mu přinesly vytoužené povýšení. Ani tehdejší česká kancelář a úřad nejvyššího purkrabí neodhalily tento podvod, a proto císaři doporučily Vchynské k udělení statusu panského rodu. Stalo se tak 21. března 1596. Od této doby získali cílevědomý Radslav, jeho čtyři synovci, Radslavův bratranec z drastské větve Vchynských i se svým synem, přídomek *ze Vchynic a Tetova*. Nicméně Radslav musel nově nalezené podezřelé rodové listiny ukazovat nedůvěřivým českým pánům ve sněmu. Čeští páni v nich

²⁷ Tamtéž, s. 12.

²⁸ Tamtéž, s. 14.

²⁹ Činnost karlštejnského purkrabí vykonávali dva úředníci, jeden ze stavu rytířského a druhý ze stavu panského.

³⁰ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 16-21.

³¹ Rudolf byl zastřelen roku 1597 při obléhání pevnosti Ráb; mladší Jan byl zabit o dva roky déle. ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny České*, s. 120.

³² Důvodů, proč se členové rodu chtěli zařadit mezi pány, bylo hned několik, například vymanit se ze závislosti na mocných patronech či získat větší politický vliv a ovládat nejvyšší zemské úřady nebo získání společenské prestiže.

³³ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 22-23.

vyčetli mnohé nedostatky, kvůli kterým pojali podezření, přičemž posléze se obrátili na císaře s tím, aby věc nechal detailněji prozkoumat. Rudolf II. tedy nechal zasednout čtrnáctičlennou komisi z řad vysokých zemských úředníků, avšak nejspíše nemohl tušit, že část těchto jmenovaných komisařů byla ovlivněna jak náboženskou spřízněností s utrakvistou Vchynským tak skutečností, že jsou jeho dlužníky. Z toho důvodu nebyla komise schopna zaujmout potřebné jednotné stanovisko. Pro Radslava byly tehdy příznivé i další okolnosti jako prohlubující se dynastická krize Habsburků a slábnoucí císařovo postavení, které od prošetření případu odváděly pozornost.³⁴ Kinským byl nakonec panský stav potvrzen dne 11. března 1611, jelikož císař Rudolf II. si nemohl dovolit, aby tento vlivný český rod přešel na stranu jeho bratra Matyáše, když by mu listiny neuznal.³⁵

Nejmladším synem Jana Vchynského byl významný politický dějinný činitel Oldřich (1583-1620). Spolu se svými třemi staršími bratry napomohl k pádu císaře Rudolfa II., když se podílel na vytlačení pasovského vojska z Prahy. Navíc se aktivně spolupodílel na pražské defenestraci vyhozením dvou přítomných místodržících Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka, Jaroslava Bořity z Martinic a písaře Fabricia z okna české kanceláře na Pražském hradě. V českém povstání byl také jedním z nejvyšších velitelů jezdeckva.³⁶

Jeho bratr Radslav mladší (1582-1660) byl zvolen direktorem ve stavovské vládě, porazil císařský oddíl včele s Buquoyem, bojoval na Bílé hoře a poté emigroval do Nizozemí.³⁷

Změna rodového jména nastala až v průběhu 17. století prvním užitím jeho obměny Vilémem Vchynským, když se dotýčný podepsal jako „*Kynský*“.³⁸

Tento Vilém Kinský, který stál na rozdíl od bratrů na druhé straně - tedy věrně po boku císaře, byl dalším ze šesti synů sesazeného karlštejského purkrabí. Žil v letech 1574–1634 a byl díky prastarému jménu a původu, a díky věrnosti Habsburkům za stavovské rebelie a také v neposlední řadě prostřednictvím přímluvy Albrechta z Valdštejna, mocného přítele a příbuzného, povýšen do hraběcího stavu. Titul se vztahoval na všechny jeho legitimní potomky, dokonce i na ty, které by případně adoptoval.³⁹ Tak byl udělen Kinským roku 1628 říšský hraběcí titul s predikátem *Wohlgeboren* a od té doby se psali jako *Wchinsky von Wchinitz und Tettau*.⁴⁰

Vilém Kinský také zastával funkci nejvyššího lovčího Království českého v letech

³⁴ Tamtéž, s. 23-25.

³⁵ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 25.

³⁶ Tamtéž, s. 41-43.

³⁷ Tamtéž, s. 44-45.

³⁸ Tamtéž, s. 48.

³⁹ Tamtéž, s. 47-48.

⁴⁰ ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemi Koruny České*, s. 119.

1611-1619 a stal se jedním z předních členů stavovské obce. Po Bílé hoře mu tedy nebyl majetek zkonfiskován, naopak získal statky po bratru Oldřichovi a znovu držel úřad nejvyššího lovčího, jenž vykonával v letech 1621-1628. Zůstal přesto luteránem žijícím převážně v Sasku, ale ani to mu nevadilo k povýšení do říšského hraběcího stavu, jak je již uvedeno výše. Byl zavražděn roku 1634 na hradě v Chebu, protože patřil mezi věrné stoupence Albrechta z Valdštejna.⁴¹ Vyhlídky pro jeho syny tím nebyly růžové; všechno otcův majetek byl zabaven a jejich jméno bylo pošpiněno údajnou spoluúčastí jejich otce na spiknutí proti císaři.⁴²

Roku 1676 byl Kinským titul s predikátem *Wohlgeboren* potvrzen, nastala drobná změna jejich jména na *Kinsky von Chinitz und Tettau*. O jedenáct let později následovalo další potvrzení hraběcího stavu s novým predikátem *Hoch- und Wohlgeboren*.⁴³

Po třicetileté válce se stal hlavní rodovou rezidencí Chlumeck nad Cidlinou. Zprvu až do konce 17. století byl Chlumeck nenápadným městečkem. Požadavky šlechtické rezidence nesplňoval ani zdejší starý zámek či spíše vodní hrad, který byl po roce 1671 přestavěn v barokním duchu, čímž ztratil vzhled pevnosti s rondelovým opevněním, ale trvalo ještě řadu let, než se majitelé rozhodli ke stavbě nového reprezentativního sídla.⁴⁴

Dne 31. května 1676 byl rodu Kinským dědičně propůjčen komitativ neboli právo palatinátu. Díky tomuto komitivu, který uděloval panovník fyzickým i právnickým osobám nebo, v tomto případě i dědičně celým rodům, umožňoval pravomoci k vykonávání vyhrazených práv. Podle rozsahu udělení těchto důstojností od panovníka se dělila na komitativa větší (*comitiva maior*) a komitativa menší (*comitiva minor*).⁴⁵

Roku 1688 získal František Oldřich Kinský řád Zlatého rouna,⁴⁶ čímž se stal dalším věrným služebníkem a oporou panovnické moci Habsburků stejně jako mnoho jiných aristokratických rodů ze zemí habsburské monarchie.⁴⁷ Tento jejich postoj k panovníkovi, ale

⁴¹ Tamtéž, s. 120.

⁴² Tamtéž, s. 120.

⁴³ Tamtéž, s. 119.

⁴⁴ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 63.

⁴⁵ Každý palatin tím měl právo například legitimovat levobočky, udílet erby, propůjčovat predikáty a ve výjimečných případech i udělovat nejnižší šlechtický stupeň. Marie Terezie však byla ostře proti právům palatinů, a proto tato práva zrušila. Za vlády jejího syna, císaře Josefa II., byla palatinská práva obnovena, avšak funkce palatinů skončila vzájemně se zánikem Svaté říše římské roku 1806. BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky: světská a církevní titulatura a realie*. 1. vydání. Praha: Libri, 1994, s. 257-258. ISBN 80-901579-4-7.

⁴⁶ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 299. Václav Bůžek ve své knize: BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*. Praha: NLN, 2010, s. 199. ISBN 978-80-7422-062-3. říká, že Kinští získali řád Zlatého rouna již roku 1683 stejně jako například někteří členové rodu Ditrichštejnů, Harrachů, Kouniců, Lichtenštejnů, Lobkoviců, Valdštejnů a jiných. O řádu Zlatého rouna více v: LOBKOWICZ, František. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. 2. vydání. Praha: LIBRI, 1999. ISBN 80-85983-71-0.

⁴⁷ BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 199.

také k Bohu a vlasti, souvisí i s jejich heslem BŮH, ČEST, VLAST.⁴⁸

V roce 1745 byli stále mocnější Kinští povýšeni do dolnorakouského panského rodu a rok poté byla povýšena jedna linie do českého knížecího rodu, jenž byl dědičný pro prvorozeného syna. Tímto rokem získali i predikát *Hoch- und Wohlgeboren*. Rok 1747 jim přinesl tentokrát říšský knížecí titul (dědičný opět pro prvorozeného syna) a predikát *Hochgeboren*.⁴⁹

Kinští mají podobný erb s pány Tetaury z Tetova, v němž se nacházejí tři vlčí zuby, ale příbuzenství s nimi je spíše hypotetické, přesto oba rody příbuzenství přijaly.⁵⁰ Jako zajímavost ohledně rodového erbu zde lze uvést, že mají odlišný klenot od štítového znamení. Zatímco v červeném štítě se nachází již zmiňované tři stříbrné vlčí zuby, v klenotu pak nalezneme červené a stříbrné orlí křídlo.⁵¹

Rod Kinských se zařazuje mezi rody, které se dostaly na vrchol svého vlivu a moci v 18. století, přičemž právě toto století patří mezi nejméně prostudované období českých dějin. Smutnou pravdou je, že zatím neexistuje žádná edice šlechtické korespondence z této doby, naproti tomu pro 16. století je jich celá řada.⁵²

Kinští byli spřízněni například s bohatými Dietrichštejnými, a sice sňatkem nejvyššího zemského hofmistra, nejvyššího zemského komorníka a zároveň císařského vyslance Štěpána Viléma Kinského, jenž se stal zároveň i prvním knížetem, s Marií Josefou, dcerou Waltera Františka Xavera Dietrichštejna. Dietrichsteinové byli vznešený rod, jenž se již od roku 1631 mohl pyšnit knížecím titulem. Patřili mezi nej přednější moravské rodiny, a právě díky takovému spojení můžeme považovat Kinské ze Vchynic již na počátku 18. století za jedny z nejvýše postavených aristokratických rodin v českých zemích.⁵³

Roku 1706 se podařilo Václavu Norbertu Oktaviánovi Kinskému z části svého majetku zřídit rodinný fideikomis.⁵⁴ Hrabě Kinský do něj začlenil panství Chlumecké, dva domy

⁴⁸ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*, s. 136.

⁴⁹ ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů země Koruny České*, s. 119.

⁵⁰ MAŠEK, Petr. *Modrá krev*, s. 129.

⁵¹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*, s. 172.

⁵² VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 7-8.

⁵³ Tamtéž, s. 99-104.

⁵⁴ Fideikomis neboli svěření je právní ústav, jehož účel spočívá v tom, že majetkový předmět po ustanovení zakladatele má podle určitého řádu přecházet na členy jedné rodiny. Smyslem zřízení fideikomisu bylo pojistit dané rodině do budoucna dobré sociální postavení. Od 14. století fideikomis mohl být určen do jedné ruky, tedy mohl ho zdědit jen jeden určitý člen rodiny. Zvláštní zájem na zachování rodinného jmění měla zejména šlechta, poté i zámožné měšťanstvo. K nástupnictví fideikomisu mohl jeho zakladatel povolát i ženy. Zakladatel také stanovil pro fideikomisní posloupnost zvláštní řád. Fideikomis tak mohl být majorátem (pokud je povolán nejstarší z nejbližších zákonných dědiců posledního držitele, seniorátem (pokud je povolán nejstarší čekánek celého rodu), primogeniturou (je-li dána přednost nejstaršímu čekanci z nejstarší linie), minorátem (pokud je povolán nejmladší z nejbližších zákonných dědiců), juniorátem (je-li povolán nejmladší z celého rodu) či ultimogeniturou (pokud přednost náleží nejmladší linii). Fideikomis zaniká vymřením rodu, který je k nástupnictví oprávněn, mohl být zrušen i dobrovolně se souhlasem všech čekanců. OTTO, Jan. *Ottův slovník*

v Praze, dům ve Vídni, stříbrný servis, dvě knihovny a chlumecký hřebčín.⁵⁵ Hrabě se stal mimo jiné rokem 1711 majitelem řádu Zlatého rouna.⁵⁶

Zpočátku své kariéry působil u apelačního soudu, jehož se stal dokonce v roce 1688 prezidentem. V letech 1705-1711 vykonával funkci nejvyššího kancléře Království českého.⁵⁷

Mezi jeho početné potomstvo patří:⁵⁸ Jan Václav Oktavián (1671-1733), Bernard František Antonín (1676-1737)⁵⁹, František Ferdinand (1678-1741), Štěpán Vilém (1679-1749), Filip Josef (1700-1749), Josef Jan Maxmilián (1705-1780)⁶⁰ a František Karel (1709-1734).⁶¹ Pro tuto chvíli by bylo zbytečné psát o každém z nich. Nás vzhledem k tématu bakalářské práce zajímá pouze chlumecká větev rodu Kinských, konkrétněji jeden z jejich představitelů, kterým je hrabě František Ferdinand Kinský (1738-1806).

Jan Václav Oktavián, jako nejstarší ze synů Václava Norberta Oktaviána, měl zdědit chlumecký majorát, ovšem nezískal ho poté co se s otcem nepohodl.⁶² Chlumecký fideikomis tak připadl až v pořadí třetímu ze synů, Františku Ferdinandovi Kinskému (1678-1741). Nový držitel chlumeckého majorátu se rozhodl na svém panství vystavět reprezentativní sídlo odpovídající své prestiži coby nejvyššího českého kancléře.⁶³ Stavba nové rodové rezidence byla započata v roce 1721 podle projektu předního českého barokního architekta Jana Blažeje Santiniho-Aichela tehdejším oblíbeným stavitelem Františkem Maxmiliánem Kaňkou.⁶⁴ Chlumecký zámek obdržel jméno Karlova Koruna, a to na počest čerstvě korunovaného českého krále Karla VI., jenž zdejší právě dokončený zámek navštívil.⁶⁵ František Ferdinand složil pozvánou panovníkovi náležitý hold, dokonce v reprezentačním sále na svém

naučný 9. Praha, 1895, s. 171-173. O fideikomisu také viz URFUS, Valentin. Rodinný fideikomis v Čechách. In *Sborník historický IX-1*. Praha: Československé Nakladatelství Akademie věd, 1962, s. 193-238.

⁵⁵ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 77.

⁵⁶ Tamtéž, s. 299.

⁵⁷ ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny České*, s. 122.

⁵⁸ Hrabě Kinský byl dvakrát ženatý. První manželkou mu byla hraběnka Anna Františka Barbora z Martinic, která zemřela roku 1694. Druhou ženou Václava Norberta Oktaviána Kinského se stala baronka Marie Anna Theresie von Nesselrode, ta zemřela roku 1716. Z těchto dvou manželství měl patnáct dětí. ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny České*, s. 122.

⁵⁹ Rok narození podle ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny České*, s. 122. Srovnej s: VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 77. (s otazníkem u roku narození).

⁶⁰ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 117.

⁶¹ ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny České*, s. 122.

⁶² Tamtéž, s. 122.

⁶³ Post nejvyššího českého kancléře zastával v letech 1723-1736. K této prestižní funkci mu napomohla jeho dlouholetá činnost ve státních službách a účast na české královské korunovaci Karla VI. v roce 1723. ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny České*, s. 123. O korunovaci Karla VI. více viz VÁCHA, Štěpán, et al. *Karel VI. a Alžběta Kristýna*.

⁶⁴ Zámek byl vybudován v letech 1721-1723. Nebyl stavěn za účelem nahrazení starého zámku ve městě, jenž stále fungoval jako hlavní sídlo chlumecké vrchnosti. Nový zámek měl sloužit jako reprezentativní barokní letohrádek a lovecký zámek. Stal se panským sídlem až po zániku zámku starého v roce 1745. O zámku v Chlumu nad Cidlinou více viz KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2*. 1. vydání. Praha: Libri, 1997, s. 403. ISBN 80-85983-14-1.

⁶⁵ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 81-84. O korunovaci Karla VI. více viz VÁCHA, Štěpán, et al. *Karel VI. a Alžběta Kristýna: Česká korunovace 1723*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-002-6.

dolnorakouském zámku v Eckartsau nechal umístit portréty Karla VI. a jeho manželky Alžběty Kristýny s korunovačními insigniemi.⁶⁶

František Ferdinand Kinský je zakladatelem hraběcí větve Kinských – tzv. chlumecké, jež dodnes existuje⁶⁷ a již v pořadí třetím Kinským, který získal prestižní řád Zlatého rouna. Jeho držitelem byl od roku 1731.⁶⁸

Vlastnil několik statků v Dolních Rakousích, přičemž jejich nezanedbatelný hospodářský význam v sobě nesl možnost zásobování vídeňského paláce chlumecké větve, dařilo se zde totiž pěstování vína, chovu ovcí apod.⁶⁹ Co se týče chlumeckého panství, pak zde Kinští udržovali vysoké stavy zvěře jak pro svoji potřebu, tak pro panovníkovu. Pro královu potřebu z toho důvodu, že chlumecké panství jako někdejší komorní panství tvořilo s dalšími komorními državami poděbradským a pardubickým velké a souvislé honební území panovníka. Ovšem velké množství zejména divočáků a jelenů páchalo značné škody na polích a loukách poddaných, a proto musel později, v polovině 18. století, někdejší nejvyšší lovcí Leopold Kinský (1713-1760) vysoké stavy zvěře kvůli stížnosti poddaných na chlumeckém panství zredukovat.⁷⁰

Josefa Jana Maxmiliána zde zmiňují pouze z toho důvodu, že se stal administrativním správcem zadluženého chlumeckého panství a spoluporučníkem nezletilých potomků svého synovce Leopolda Kinského.⁷¹ Mezi příslušníky chlumecké větve nepatřil.

Zajímavostí je, že se po celé 18. století žádný příslušník rodu Kinských nevydal na církevní dráhu, zatímco vojáků v tomto případě nalezneme hned několik. Příkladem z celé řady vojensky angažovaných Kinských je hrabě František Josef Kinský (1739-1805), který byl neobyčejný především svým pedagogickým talentem. Je známý jako autor dvou pedagogických spisů.⁷² V prvním z jeho děl s názvem *Erinnerung über einen wichtigen Gegenstand von einem Böhmen* z roku 1773 je zmíněn smysl používání češtiny ve šlechtické společnosti z důvodu dorozumění se s poddanými a s vojáky svých pluků.⁷³ Druhým jeho dílem je spis *Über die Hofmeister*.⁷⁴

Měl zájem se více zdokonalovat a jeho píle mu v této oblasti přinesla úspěch v podobě

⁶⁶ VÁCHA, Štěpán, et al. *Karel VI. a Alžběta Kristýna*, s. 259.

⁶⁷ ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny České*, s. 123. Chlumeck nad Cidlinou získal roku 1611 Václav Vchynský (1572-1626) od císaře Matyáše. VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 219.

⁶⁸ VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, s. 299.

⁶⁹ Tamtéž, s. 105.

⁷⁰ Tamtéž, s. 175. O Leopoldovi Kinském jako nejvyšším lovcím více v: MARTÍNKOVÁ, Romana – VALENTA, Aleš – VILIMOVSKÁ, Veronika. Úřad nejvyššího lovčího za Leopolda Kinského (1751-1760). In *Východočeský sborník historický* 14, 2007, s. 109-141. ISSN 1213-1733.

⁷¹ Tamtéž, s. 117.

⁷² Tamtéž, s. 126.

⁷³ BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 98.

⁷⁴ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 126.

jmenování na místního ředitele vojenské akademie ve Vídeňském Novém Městě. Navíc se, po smrti hraběte Antona Colloreda, jenž byl dlouholetým představeným této prestižní akademie, stal jeho nástupcem.⁷⁵

Sloužil téměř padesát let jako důstojník a vojenský pedagog v habsburské armádě.⁷⁶ Když byla dvorským dekretem z 27. července 1767 ustavena v Čechách Vlastenecká hospodářská společnost, navrhoval její první členy právě František Josef Kinský coby předseda komerčního kolegia a František Josef Pachta z pozice nejvyššího lenního soudce.⁷⁷

Hrabě František Josef Kinský také nese zásluhy za založení veřejné univerzitní knihovny v Praze v roce 1777.⁷⁸ Kladl důraz na své češství, češtinu považoval za svou mateřskou řeč. Byl důsledným kritikem šlechtického stavu, když odsuzoval malé vědomosti šlechty a vyzýval k větší starosti o vzdělání. Kritizoval mimo jiné i povýšenecké chování šlechticů. Přátelil se a spolupracoval v Učené společnosti s Ignácem Antonínem Bornem, jenž měl stejné názory.⁷⁹ V letech 1769-1785 byl badatelem v oblasti přírodovědné a jak již bylo naznačeno myslitelem v oblasti pedagogické.⁸⁰

František Ferdinand Kinský (1738-1806), v porovnání s ostatními členy rodu Kinských, nejen chlumecké linie, je zatím poměrně méně známou, avšak pro moji bakalářskou práci stěžejní postavou. Narodil se roku 1738 Leopoldovi Kinskému a Marii Terezii Capece-Rofrano.⁸¹ Otec Leopold vykonával funkci nejvyššího lovčího Království českého v letech 1751-1760.⁸² Sestrou Františka Ferdinanda byla o dva roky starší Marie Terezie (1736-1806), jež se vdala za Adama Ondřeje Poniatowského, tedy za bratra budoucího posledního polského krále. Adam Ondřej bojoval v rakouské armádě, kde také získal hodnost polního maršála. František Ferdinand Kinský se stal v jeho pluku plukovníkem. Manželé Marie Terezie Kinská a Adam Ondřej Poniatowski měli jediného syna Józefa, který rovněž, dle vzoru svého otce, bojoval v rakouské armádě. Na závěr před rozdělením zbytku Polska pak bojoval proti Rusům. Po vytvoření Varšavského velkovévodství Napoleonem se Józef stal velitelem Napoleonovy armády. Dokonce patřil

⁷⁵ Tamtéž, s. 127.

⁷⁶ Tamtéž, s. 123.

⁷⁷ HAUBELT, Josef. *České osvícenství*. 2. revidované a rozšířené vydání. Praha: Rodiče, 2004, s. 258-259. ISBN 80-86695-53-0.

⁷⁸ Tamtéž, s. 281.

⁷⁹ Tamtéž, s. 385.

⁸⁰ Tamtéž, s. 399-400.

⁸¹ VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 136-137. Capece de Rofrano je původně italský rod. Roku 1721 získal markýz Jeroným z tohoto rodu český inkolát, v témže roce koupil i panství Chroustovice ve východních Čechách, jež poté zdědila jeho dcera Marie Terezie Capece de Rofrano (1712/1715-1778), manželka hraběte Leopolda Ferdinanda Kinského. MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: od Bílé hory do současnosti I*. 1. vydání. Praha: Argo, 2008, s. 133. ISBN 978-80-257-0027-3.

⁸² VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 299.

k jeho nejlepším maršálům, zemřel roku 1813 během bitvy u Lipska.⁸³

František Ferdinand Kinský měl také o čtyři roky mladšího bratra Filipa (1742-1827), jehož manželství s Terezií z Ditrichštejnu bylo rozvedeno.⁸⁴ Z tohoto sňatku nevzešlo žádné potomstvo, proto Filip určil syny svého staršího bratra za dědice svého majetku.⁸⁵

Filip Kinský měl již před aférou zapříčiněnou rozvodem u dvorské společnosti pověst problematického člověka.⁸⁶ Jako druhorozený syn se stal generálem rakouské armády.⁸⁷

Bratři spolu studovali na tereziánské rytířské akademii ve Vídni, kde na ně dohlížel mocný ochránce Rudolf Chotek, který měl také za úkol informovat jejich otce o průběhu vzdělání obou mladých aristokratů. V dopisech Leopoldu Kinskému si Rudolf Chotek stěžoval na přílišné rozmazlování chlapců jejich matkou, jež žila ve Vídni.⁸⁸ V dospělosti si bratři nebyli moc blízcí, z důvodu Filipovy účasti u administrace Františkova nemovitého majetku mezi nimi panovalo jisté napětí.⁸⁹

František Ferdinand byl jako nejstarší syn předurčen stát se dědicem chlumeckého majorátu.⁹⁰ Za jeho života došlo roku 1775 ke známému selskému povstání u Chlumce nad Cidlinou, jež bylo potlačeno.⁹¹ Se svou manželkou Marií Kristinou Liechtensteinovou zplodil početné potomstvo. Čtyři jejich synové se účastnili napoleonských válek a prosluli jako „čtyři generálové“. Byli jimi Karel (1766-1831), František Josef (1768-1843), Antonín (1774-1864) a Kristián (1776-1835).⁹² Synové Josef Leopold (1761-1831),⁹³ Karel a Kristián rozdělili chlumeckou hraběcí linii na tři větve.⁹⁴ Jeho potomky však ponechme dále stranou.

⁸³ Tamtéž, s. 143.

⁸⁴ Tamtéž, s. 136-137.

⁸⁵ Tamtéž, s. 142.

⁸⁶ Právě díky svému nekonvenčnímu chování, když například pojal podezření, že mu je jeho krásná manželka nevěrná a přistihl ji na dvorním plese konaném ve Vídni při důvěrném rozhovoru s jistým hrabětem Savčinským, pak mu bez dlouhého rozmýšlení napohlavkoval, posléze před očekávaným trestem od Marie Terezie z plesu raději utekl, schovával se na různých místech, kde ho obyvatelé blízké obce vypátrali a nosili mu jídlo a pití. Ponižený hrabě Savčinský mu nakonec tento incident, po dlouhém odprošování Filipovy manželky, odpustil. Svým lidovým chováním si tehdy získal sympatie u prostého lidu. Tamtéž, s. 136.

⁸⁷ Tamtéž, s. 135.

⁸⁸ Tamtéž, s. 134.

⁸⁹ Tamtéž, s. 136.

⁹⁰ Tamtéž, s. 136.

⁹¹ MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, s. 132. Selskému povstání v Chlumci nad Cidlinou se věnoval Josef Petráň, viz PETRÁŇ, Josef. *Rebelie. Příběh jednoho týdne a dvou dní v březnu roku 1775*. Praha: Československý spisovatel, 1975, PETRÁŇ, Josef. *Nevolnické povstání 1775*. Praha: Univerzita Karlova, 1973.

⁹² VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*, s. 171.

⁹³ Tamtéž, s. 307. Petr Mašek ve své *Modré krvi* uvádí přesmyčku jmen, tedy Leopold Josef, co se týče roku narození, ten uvádí roku 1764. MAŠEK, Petr. *Modrá krev*, s. 132.

⁹⁴ MAŠEK, Petr. *Modrá krev*, s. 132.

4 Leopold II. a jeho vláda

Velkovévodství toskánské bylo původně určeno jako dědičné panství habsburské sekundogenitury pro Karla Josefa, druhorozeného syna císaře Františka I. Štěpána Lotrinského a Marie Terezie,⁹⁵ zatímco mladší Leopold se měl stát vládcem v Modeně,⁹⁶ ale osud o tom rozhodl jinak. Oblíbenec dvora i císařské rodiny Karel Josef totiž zemřel už jako šestnáctiletý na neštovice, nemoc tehdy hojně rozšířenou, a proto toto panství připadlo jeho o dva roky mladšímu bratrovi Leopoldovi,⁹⁷ který získal i princeznu Marii Ludoviku Neapolsko-Sicilskou,⁹⁸ původně vyhlédnutou nevěstu pro Karla Josefa.⁹⁹ Se svou o jeden a půl roku starší manželkou zplodil Leopold během dvaceti tří let šestnáct dětí.¹⁰⁰ V letech 1765-1790 vládl jako toskánský vévoda Petr Leopold,¹⁰¹ přičemž jeho čtvrt století trvající vláda zde byla provázena osvícenskými a nekonfliktními reformami.¹⁰² Ze své země tím vytvořil vzorový stát evropského osvícenství.¹⁰³ Pozdější připravované plány, například ohledně reformy školství, však již realizovat nestačil.¹⁰⁴

Po smrti staršího bratra Josefa¹⁰⁵ převzal Leopold II. vládu v Rakousku, což ovšem nebylo vůbec zamýšlené. Císař Josef II. již dávno před smrtí uvažoval o tom, že by po něm vládu převzal jeho synovec, toskánský princ František, tedy Leopoldův syn. Avšak Leopold neměl v úmyslu zatěžovat svého mladého dvaadvacetiletého syna takto přetěžkým úkolem obzvláště v dané nezáviděníhodné situaci,¹⁰⁶ v jaké se nyní habsburská monarchie

⁹⁵ Karel Josef se narodil 1. února 1745 ve Vídni. HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*. 1. vydání. Praha: BRÁNA, 1996, s. 209. ISBN 80-85946-19-X.

⁹⁶ WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*. 1. vydání. Praha: Euromedia Group-Ikar, 2005, s. 62. ISBN 80-249-0594-9.

⁹⁷ HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, s. 209. Leopold se narodil 5. května 1747 na zámku Schönbrunn, stejného dne byl i pokřtěn jako Petr Leopold na počest ruského cara Petra Velikého, otce carevny Alžběty, která se stala jeho kmotrou. O její přízeň Habsburkové usilovali. Jelikož však jméno Petr bylo u Habsburků značně neobvyklé, začalo se malému arcivévodovi říkat jen Leopold. WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*, s. 61.

⁹⁸ Infantka Marie Ludovika, dcera španělského krále Karla III. Svatba se konala v Madridu dne 16. února 1764 v zastoupení. Mladého arcivévodu zastupoval nejvyšší hofmistr, hrabě František Rosenberg-Orsini. Manželé se setkali až při skutečném svatebním obřadu v srpnu roku 1765. WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*, s. 65.

⁹⁹ HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, s. 209

¹⁰⁰ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář aneb čtení o velkém korunovačním plese v pražském Nosticově divadle 12. září 1791 v časech Francouzské revoluce*. 2. doplněné a upravené vydání. Praha: NLN, 2004, s. 217. ISBN 80-7106-717-2.

¹⁰¹ VONDRÁ, Roman. *České země v letech 1705-1792: věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*. 1. vydání. Praha: Libri, 2010, s. 373. ISBN 978-80-7277-448-7.

¹⁰² LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové: 1792-1848*. 1. vydání. Praha: Libri, 1999, s. 29. ISBN 80-85983-27-3.

¹⁰³ WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*, s. 59.

¹⁰⁴ HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, s. 246.

¹⁰⁵ Císař Josef II. zemřel 20. února 1790 na tuberkulózu plic. Tamtéž, s. 56. Leopold II. zprávu o úmrtí bratra obdržel o pět dní později, přičemž na cestu do Vídně se vydal o týden později. 12. března dorazil do Hofburgu. WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*, s. 88.

¹⁰⁶ Onou nezáviděníhodnou situací je myšlena revoluce ve Francii, probíhající válka s Tureckem, poddanské bouře v Uhrách a v rakouském Nizozemí proti císařskému režimu. Tamtéž, s. 56.

nacházela.¹⁰⁷

Oba bratři, Josef a Leopold, byli vychováni v osvícenském duchu, kdy je jejich vychovatelé seznamovali se základními díly osvícenství. Leopoldovy názory na vládnutí tak byly ovlivněny četbou děl Charlese de Montesquieua, francouzského encyklopedisty Diderota a d'Alemberta a jiných podobných autorů.¹⁰⁸ Leopold však na rozdíl od Josefa nevykazoval sklony k despotismu. Vládnutí totiž chápal v tom smyslu, že státu se nemá absolutisticky vládnout, nýbrž že státu se má sloužit.¹⁰⁹ Jeho politika se také vyznačovala hledáním vhodného kompromisu a jeho osobnost skvělým smyslem pro vyjednávání.

Roku 1778, kdy ho matka povolala do Vídně, se mu zde naskytlá příležitost nahlédnout nejen do stavu rodiny, ale i do stavu monarchie. Z jeho deníkových zápisků, které si zčásti vedl v těsnopise, je patrná nechuť vůči despotickému staršímu Josefovi i vůči jeho byrokratickému centralistickému absolutismu. Místo něj byl Leopold zastáncem moderního uplatnění stavovské samosprávy, byl pro úplnou náboženskou toleranci, osvobození rolníků, zrušení cenzury a pro podílení ovládaných na vládě.¹¹⁰

Prvním jeho úkolem v nové roli císaře byla stabilizace poměrů. Rok 1790 znamenal ukončení války s Tureckem, poté následovalo uzavření dohody s Pruskem v Reichenbachu,¹¹¹ které bylo tureckým spojencem, roku 1791 pak uzavřel s Turky mír ve Svišťově, čímž byla oficiálně zakončena poslední turecká válka.

Snažil se o co možná největší zachování patentů svého staršího bratra, jednalo se však pouze o ty patenty, o kterých byl maximálně přesvědčen, že jsou rozumné a únosné.¹¹²

Někdejší přirozenoprávní teoretik a právník Karel Antonín Martini ale vytvořil návrh skutečné přirozenoprávní kodifikace, který znamenal značný odklon od josefínského zákoníku. Martiniho osnova hovoří o přirozených lidských právech, se kterými se člověk rodí. Tato nová osnova byla však realizována jen zčásti. Byla pokusně vyhlášena jako skutečný zákoník pro tehdy nově získanou Západní Halič v roce 1789.¹¹³ Osvícenec Karel Antonín Martini byl také dřívějším Leopoldovým učitelem státovědy a mezinárodního práva. Martini ve své výchově kladl důraz na odpovědnost panovníka vůči svému lidu a na povinnost

¹⁰⁷ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 27.

¹⁰⁸ WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*, s. 62.

¹⁰⁹ V dopise adresovaném sestře Marii Kristině vyjádřil své přesvědčení ohledně toho, že i dědičný suverén je pouhým úředníkem lidu a jako takový má povinnost věnovat veškeré snahy a síly svému lidu. Také psal, že suverén by měl vládnout prostřednictvím zákona. Tamtéž, s. 82.

¹¹⁰ HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, s. 245.

¹¹¹ Zlepšení vztahů s hohenzollernským Pruskem, kterému tehdy vládl král Fridrich Vilém II., bylo nutné především z toho důvodu, že Prusko podporovalo pomocí svých agentů nespokojenost a rebelii v Nizozemí a v Uhrách. Leopold proto 25. března 1790 poslal Fridrichu Vilémovi II. smílivý dopis, jehož výsledkem bylo sblížení obou států a posléze i uzavření smlouvy. WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*, s. 90.

¹¹² LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové*, s. 29-31.

¹¹³ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: Římsko právní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 104-105. ISBN 80-7179-504-6.

panovníka snažit se šířit všeobecné blaho, takovému postoji naučil i svého žáka.¹¹⁴

Rok 1790 byl bohatým rokem na události. Dne 9. října tohoto roku byl ve Frankfurtu nad Mohanem Leopold korunován na římskoněmeckého císaře jako Leopold II.

Nepřehlédnutelným úspěchem bylo uklidnění situace v Uhrách a porážka povstání v rakouském Nizozemí. V Uhrách postupoval se smířlivými ústupky, například latinu znovuzavedl jako úřední jazyk a zrušil josefinskou organizaci policie.

Nic tedy nestálo v cestě Leopoldově korunovaci na uherského krále, jež se konala dne 15. listopadu téhož roku. Tímto aktem došlo, alespoň prozatím, k ukončení sporů s uherskou šlechtickou opozicí.

V rakouském Nizozemí se mu podařilo obnovit habsburskou svrchovanost poté, co na začátku prosince rakouské jednotky obsadily bez boje Brusel. Vyhlášení amnestie pro povstalce, obnovení starých stavovských práv a odvolání josefinských nařízení v oblasti církevní politiky bylo dokladem Leopoldovy moudrosti.¹¹⁵ V Čechách obnovil stavovskou ústavu a odvolal některá opatření Josefa II.¹¹⁶

Další rozdíl mezi Leopoldem a starším bratrem Josefem spočíval v pohledu na válku. Leopold byl totiž zcela nevojenským člověkem, jenž neměl pro vojácké vystupování pochopení a válku si zkrátka ošklivil a snažil se jí celkově vyhýbat. Josef chápal válku jako politický prostředek, a proto ve vojsku spatřoval velký význam.¹¹⁷

Co se týče jeho osobního života, zde lze tvrdit, že až do svých čtyřiceti let žil Leopold II. prost jakýchkoliv milostných skandálů. Po dvaadvacetiletém manželství však nastal v Leopoldově poklidném rodinném životě zlom v podobě adeptky baletního umění, jež Leopolda doslova učarovala. Mladá a krásná Livia, dcera římského posluhy Raimondiho, získala jako vydržovaná milénka mimojiné i menší palác na Piazza San Marco ve Florencii, po dvou letech porodila panovníkovi syna Ludvíka, který se dokonce málem narodil ve stejný měsíc jako poslední z šestnácti císařových legitimních potomků, arcivévoda Rudolf.¹¹⁸ Rodiče a sourozenci mladé tanečnice se těšili obrovské přízni Jeho Veličenstva. Když se pak Leopold stal císařem, stěhovala se tato početná rodina do Vídně s ním.¹¹⁹

¹¹⁴ WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*, s. 63.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 90.

¹¹⁶ Zrušil josefinskou daňovou a urbaniální úpravu. HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, s. 247.

¹¹⁷ WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*, s. 80.

¹¹⁸ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 217.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 218.

Dvouletá vláda Leopolda II. v habsburské monarchii byla přínosnou pro konsolidaci poměrů.¹²⁰ Bohužel ale nebyl císařem a králem dlouho. Zemřel totiž náhle po dvou dnech nemoci na zápal plic a hnisavý zánět pohrudnice ve věku nedožitých čtyřiceti pěti let dne 1. března 1792 ve Vídni.¹²¹ Po jeho smrti nastoupil na habsburský trůn nejstarší z jeho synů, tehdy čtyřiaadvacetiletý František II.,¹²² jehož pětáctyřicet let trvající vláda byla bohužel provázena konzervativní politikou vedoucí, po vítězství nad Napoleonem, v období restaurace monarchie k posílení centralizace. Leopolda II. si na evropských dvorech velice vážili pro jeho moudrost a mírumilovnost, avšak v Rakousku byla jeho památka zastíněna starším bratrem Josefem i nejstarším synem Františkem.¹²³

¹²⁰ LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové*, s. 29-31.

¹²¹ HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, s. 244-247.

¹²² LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové*, s. 29-31.

¹²³ WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*, s. 92-93.

5 Korunovace Leopolda II. českým králem

Zpočátku alespoň pár vět ke korunovacím obecně. Korunovace představuje současně velkou slavnost nejen pro panovníka, ale i pro jeho lid. Všem stavům se totiž během ní nabízí jedinečná možnost spatřit svého vladaře na vlastní oči.¹²⁴ Královské slavnosti se tedy stávaly vítanou příležitostí k ukázání se na panovnickém dvoře. Při ceremonii korunovace chtěli být přítomni všichni ze zemských, církevních a městských elit. K nim přibylo i množství zahraničních hostů, kteří slavnosti dodávali mezinárodní rozměr.¹²⁵ Obřad korunovace měl primárně politický a reprezentační rozměr, záměrem korunovace bylo zvýšení královské prestiže.¹²⁶

Mezi ceremonie spojené s korunovací panovníka patřil slavnostní vjezd do metropole království, následovala korunovační mše a završením byla korunovační hostina.¹²⁷ Korunovační mše, jež se odehrávala v chrámu, byla původně zcela v rukou duchovních. Po obvyklé hostině následoval průvod městem nebo pasování rytířů.¹²⁸

Korunovační den se jako součást déle trvajících slavností nejčastěji stanovoval na podzim. Nejčastějším měsícem se pro tuto událost stalo září. Přesné datum se odvíjelo od významného církevního svátku, protože se věřilo, že takovým výběrem si nový panovník získá od daného světce přízeň pro svou úspěšnou světskou vládu.¹²⁹

Celý obřad korunovace měl být uspořádán dle předpisů korunovačního řádu. Ústředním momentem v něm bylo pomazání budoucího českého krále. Postupným vývojem se k pomazání přidaly další obřady, které se sestávaly především z předání příslušných insignií budoucímu panovníkovi. Nejvyšší vojenský úředník v zemi, pro střední Evropu jím byl maršálek, vykoupil meč poté, co byl králi předán a králem obětován na oltář, a až do ukončení obřadu jej nosil před panovníkem. Tento zvyk se zrodil ve Francii v polovině 13. století a do střední Evropy přišel o něco později zřejmě prostřednictvím Karla IV. a jeho korunovačního řádu.¹³⁰

Korunovační řády ve střední Evropě neřeší bližší určení jednotlivých čestných služeb, které měli velmoži vykonávat, což souvisí s jejich původem, jelikož se vyvinuly z církevních předpisů v liturgických knihách. Co se týče Čech, pak *Ordo ad coronandum regem*

¹²⁴ HRBEK, Jiří. *České barokní korunovace*. 1. vydání. Praha: NLN, 2010, s. 181. ISBN 978-80-7422-011-1.

¹²⁵ ŽŮREK, Václav. Dvůr a dvorská hierarchie v korunovačním obřadu pozdně středověkých Čech. In *Mediaevali Historica Bohemica* 12, 2009. Supplementum 3 Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech, s. 94. ISSN 0862-979X, ISBN 978-80-7286-153-8.

¹²⁶ VÁCHA, Štěpán, et al. *Karel VI. a Alžběta Kristýna*, s. 79.

¹²⁷ HRBEK, Jiří. *České barokní korunovace*, s. 80.

¹²⁸ ŽŮREK, Václav. Dvůr a dvorská hierarchie v korunovačním obřadu pozdně středověkých Čech, s. 94.

¹²⁹ HRBEK, Jiří. *České barokní korunovace*, s. 80-81.

¹³⁰ ŽŮREK, Václav. Dvůr a dvorská hierarchie v korunovačním obřadu pozdně středověkých Čech, s. 94-95.

Boemorum neboli korunovační řád Karla IV. z roku 1347, předepisoval čestnou službu pouze jedné světské osobě, a to nejvyššímu komorníkovi, jenž tak měl vést průvod do chrámu. Nejvyšší komorník měl před obřadem svého panovníka také obléknout. V korunovačním průvodu byly jednotlivými pány přinášeny do chrámu všechny insignie královské moci, přičemž pro léta 1400-1527 neexistovalo pravidlo, kdo které má nést. Tato skutečnost souvisí pravděpodobně i s neklidným vývojem českých zemí po smrti Václava IV. Meč, jako symbol svrchované vojenské moci a nástroj určený na pasování rytířů, míval nejčastěji na starosti nejvyšší maršálek, ovšem nebylo to pravidlem, někdy ho dostal na starost i nejvyšší sudí. Nejvyšší pražský purkrabí získával nejčastěji výsadu nést korunu.¹³¹ Záležitosti kompetencí jednotlivých královských služebníků při přinášení korunovačních insignií byla věnována pozornost až roku 1527 u příležitosti korunovace Ferdinanda I.¹³²

Přestože od doby vlády Karla IV. uplynula dlouhá doba, i korunovační ceremonie proběhnuvší v 18. století navazovaly na jím vytvořený korunovační řád českých králů, ovšem zdaleka ne tak striktně. Jistěže došlo k několika změnám, kdy například dříve používaný svatý olej u obřadu svěcení a pomázání nahradilo křížmo, tento případ ale ceremonii neubral nic ze své staré symboliky, na rozdíl od některé jiné záležitosti, ku příkladu při dosti složitém rozlišování císařských, královských a privátních korunovačních insignií Habsburků, které však s korunovačním řádem z poloviny 14. století již nemělo nic společného.¹³³

Nyní budu věnovat prostor problematice korunovace na základně korespondence mezi císařem a budoucím českým králem Leopoldem II. a guberniem Království českého. V dopise ze dne 20. dubna 1791 adresovaném guberniu Království českého oznamoval své rozhodnutí nechat se korunovat českým králem v měsíci září. Psal také, že až nastane vhodný čas, pak přiblíží informace ohledně obvyklých korunovačních záležitostí, včetně označení korunovačního dne a data jeho cesty do Prahy.¹³⁴ Co se týče cesty, ubytování a korunovace císaře Leopolda II. na českého krále, nalezneme v korespondenci tyto instrukce, které měly být rovněž scénářem celé slavnosti. Gubernium v Praze je následně mělo dát do tisku, aby byly přístupné veřejnosti.¹³⁵ Všechno bylo pečlivě projednáno. Cestou do Prahy se měl

¹³¹ ŽŮREK, Václav. Dvůr a dvorská hierarchie v korunovačním obřadu pozdně středověkých Čech, s. 97-98.

¹³² VÁCHA, Štěpán, et al. *Karel VI. a Alžběta Kristýna*, s. 79

¹³³ Tamtéž, s. 79.

¹³⁴ „... Wir eröffnen euch gnädigst, dass wir uns entschlossen haben, unsere böhmische Krönung, und wenn es die Umstände erlauben, auch euch jene unserer freundlich geliebten Frauen Gemahlin Majestät und geliebten den nächstkünftigen Monath September vornehmen zu lassen, weswegen auch nicht nur die gewöhnliche Krönungspunkte mit Benennung des Krönungstages, sondern auch die Zeit unsrer Reise nach Prag, und wie wir dieselbe vorzunehmen gedenken, euch noch zu rechter Zeit zukommen werden...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 86, sign. 1c, fol. 1.

¹³⁵ PETRÁŇ, Josef. Kalendář, s. 81.

Leopold II. zastavit na noc ve Znojmě, Jihlavě, Žlebech a Libni.¹³⁶ Tato zvolená trasa byla starou tradiční trasou panovníků jedoucích z Vídně, patřila mezi první císařské cesty vzniklé za Karla VI. Její výhodou byla poměrně dobrá silnice.¹³⁷

„Jeho Veličenstvo zůstane 30. srpna přes noc v Libni. Veškeré osvícené panstvo včetně ostatního dvorního doprovodu odjede v posledních dnech do Prahy. V Libni dne 30. srpna uvítají Vaše Veličenstva nejvyšší purkrabí a zemští úředníci a budou udržovat řeč. V následujícím dni s úctou představí nejvyšší český kancléř¹³⁸ také Jejich Veličenstvům purkmistra a zástupce pražských měst, 31. srpna v Libni budou Jejich Veličenstva během poledne jíst a v 10 hodin se dají na cestu do Prahy, v Invalidovně, jako v uvítacím místě, bude na hladké zemi přichystán sál sametem pokrytý stůl, před kterým se na koberci nachází taktéž sametem a zlatem ozdobená křesla s opěradly. Jejich Veličenstva vystoupí z cestovního vozu a odeberou se do sálu, a odtud pozorují průvod.“¹³⁹

O tom, jakým způsobem bude probíhat příchod do města, se psalo na další straně dopisu: *“příchod se děje v následujícím pořadí: Pochoduje jezdeckvo a poté na koni měšťané, císařský královský jednospřežný vůz, na koni pojedou i sluhové pánů a rytířů, potom nejvyšší zemští úředníci bez náhradních koní – císařský královský štolba v červeném zlatem zdobeném oblečení, náhradní koně povede každý z císařských královských podkoní – císařští královští trubači a bubeníci, poté císařský královský kurýr, všichni páni stavové, císařský podkoní, první pan nejvyšší hofmistr v šestém zapřaženém dvorním voze, kde domácí úředníci jedou, císařští královští osobní lokajové ve dvojicích, čtyři císařští královští komoří v šestém zapřaženém dvorním voze, čestný nejvyšší štolba taktéž v šestém zapřaženém voze, v kterém sedí pan nejvyšší dvorní komoří, dvorní maršálek a nejvyšší hofmistr Vašeho Veličenstva císařovny, tři heroldi v jedné řadě ve svém obřadném oblečení, kteří se starají o koně, uherské uprostřed, na pravém kraji české, a rakouské na levém kraji, dva císařští říšští heroldi jedoucí na koni, císařský královský otevřený kočár, ve kterém bude sedět císařské Veličenstvo po*

¹³⁶ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 86, sign. 1c, fol. 2.

¹³⁷ HRBEK, Jiří. *České barokní korunovace*, s. 116.

¹³⁸ V této době, tedy roku 1791, vykonával nejvyššího kancléře Království českého Leopold Vilém Jan hrabě Kolovrat-Krakovský, jenž tuto funkci zastával v letech 1782-1796. VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792. Věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*. 1. vydání. Praha: Libri, 2010, s. 357, ISBN 978-80-7277-448-7.

¹³⁹ „... Seine Majestäten bleiben den 30 August über Nacht zu Lieben. Die sämtlichen durchleuchtigsten Herrschaften samt übrigen Hofgefolge Arden noc ham neulichen Tage nach Prag abfahren. In Lieben Arden den 30 August der oberste Burggraf und die Landesoffiziere Ihre Majestäten empfangen, und eine Anrede halten. Am neulichen Tage Word auch Seine Majestät durch Ehre obersten böhmisch Kanzler der Burgermeister und die Deputirten der prager Städte vorgestellt werden den 31 worden Ihre Majestäten zu Mittages in Lieben speisen, und um 10 Uhr die Reise nach Prag vornehmen, in dem Invalidenhaus als dem Empfangsort wird zu ebener Erde ein zugerichteter Saal mit sammet überdecker Tisch – vor welchen zwei sameten mit Gold dressirte Armstuhle auf einen Teppich stehend – sich befinden. Seine Majestäten werden aus dem Reisewagen absteigen, sich in den Saal begeben, und von da aus den Zug mit ansehen...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 35.

pravé straně a po levé straně Její Veličenstvo císařovna".¹⁴⁰ „...Před vchodem do svatovojtěšské kaple,¹⁴¹ kam měla Jejich Veličenstva spolu s doprovodem všech přítomných dojít pěšky, stáli a očekávali je s baldachýnem arcibiskup, biskupové, kapitula, preláti a čtyři faráři pražských měst. Pod baldachýnem byl připraven koberec na němž se nacházeli dva bohatě zdobené polštáře. Jejich Veličenstva přijdou pod nebesa, sundají klobouk a zůstanou stát před polštáři. Císařovna vedená klérem a nejvyšším hofmistrem bude postavena krok zpátky po levé straně Veličenstva, po ukončeném proslovu arcibiskupa nebudou obě Veličenstva na polštáři, políbí kříž císaře Karla čtvrtého. Poté vstanou a půjdou pod doprovodem kléru do chrámu. Poté bude zahráno Te Deum, které bude dirigovat c. k. dvorní kapelník za doprovodu trubek a bubnů. Jejich Veličenstva se následně odeberou pod doprovodem ministerstva přes modlitebnu do c. k. hradu...".¹⁴² Tím se završil ceremoniál slavnostního vjezdu. Při slavnostním vjezdu Jeho c. k. Veličenstva Leopolda II. do Prahy dne 31. srpna 1791 bylo napočítáno celkem 107 vozů a 550 koní.¹⁴³

O tom, jak čeští šlechtici vnímali korunovaci Leopolda II. českým králem, se píše: „Jsme blízko chvíle, kdy náš nový král Leopold II., vznešený, všem národům země panující, se blížeji spojuje s českým národem prostřednictvím veřejného a slavnostního činu korunovace, a od nás také přijímá ubezpečení poddanosti a věrnosti. Dobří králové a počestní poddaní považovali tento čin jako nejdůležitější slavnost národa, kde se nejen vyjádří význam, ale také srdce samotná vzbudí zájem. Hledali odtud své vnitřní pohnutky radosti a nejvyšších spokojenosti skrze vnější prokazování projevů radosti a slavnosti. Když se podíváme na způsob, jakým tyto veřejné slavnosti byly v minulých dobách prováděny, tak sami ve svých

¹⁴⁰ „...Der Einzug geschieht in folgender Ordnung. Defilirt ein Cavallerie Detachement und so dann die berittene Burgerschaft, hierauf folgen. K: K: Einspanner, die Reitknechte des Herrn und Ritterstands, dann oberstenlandes Offiziere ohne Handpferden – die K: K: Bereiter in rot hmit Gold dressirten Kleidern, Handpferde, jedes von K: K: Reitknechten zu Fuss geführt – die K: K: Trompeter und Pauker, dann K: K: Courirs hierauf sämmentliche Herrn Stände in ihren Zügen dann. Ein keiserlicher Bereiter, der erste Herr oberste Hofmeister in einem 6 spännigen Hofwagen, wobei die Hausoffiziere gehen. Die K: K: Leib Lokaien paarweis, die 4 K: K: Kammerherrn in 6 zpännigen Hofwagen, der Ehr oberste Stallmeister in 6 spännigen Wagen, in welcher sitzen Herr oberst Hofkämmerer, Hofmarschall, und oberst Hofmeister Ihrer M: der Kaiserin, drei Herolde in einer Linie in ihren Zeremonielkleidern, die Nähe harend zu Pferde, und zwar der K: hungarische in der Mitte, der Kreiss böhmische zur Rechten, und der österreichische zur Linken, 2 kaiserliche Reichsherolde zu Pferde, die K: K: offene Chaise, in welcher des Kaisers Majestät zur rechten, und zur linken Seite Ihre Majestät die Kaiserin sitzen werden...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 36.

¹⁴¹ Kaple sv. Vojtěcha vznikla za Rudolfa II., barokně přestavěna byla roku 1637, avšak roku 1879 byla zbořena, protože překážela pozdější dostavbě svatovítské katedrály. HRBEK, Jiří. *České barokní korunovace*, s. 83.

¹⁴² „...Vor dem Eingang wird der Ehr Erzbischof nebst andern Bischöffen dem Kapitel und Prälaten Ihre Majestäten erwarten, und 4 Pfarrers der prager Städte mit einem Thronhimmel vor den Eingang stehen, unter welchen ein Teppich zubereitet, und 2 reiche Pölster hierauf sich befinden. Seine Majestät werden, wenn Sie unter die Himmel kommen, den Hut abnehmen, und vor den Pölstern stehen bleiben, die Kaiserin vom Clero und Obersthofmeistern geführt, wird zur linken Seite Majestät einen Schritt rückwärts stellen, nach geendeter Anrede des Erzbischoffes werden beide Majestäten auf die Pölster keine, und das Kreuz Kaiser Karls des 4ten küssen. Hierauf erheben sich beide Majestäten, und gehen unter Begleitung des Cleri in die Kirche. Sodann wird das Te Deum unter Trompeten und Pauken und Musikman k. k. Hofmesizis abgesungen. Ihre Majestäten begeben sich hierauf unter Begleitung des Ministeriums durch das Oratorium in die k: k: Burg...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 37-38.

¹⁴³ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 80.

dějninách můžeme vidět, že byly realizovány nejen přes politickou rovinu každé doby, ale spíše byly ovlivněny úrovní kultury národa, která se v tomto období nachází, proběhly. Chceme proto ne zcela zavrženímhodně tomuto způsobu slavností a jejich provedení učinit konec kvůli převládajícímu smýšlení a vkusu.¹⁴⁴

Zatímco Josef II. odmítl být korunován nejen jako český král, ale i jako král ve všech dědičných zemích s výjimkou Rakouského Nizozemí, pak Leopold II. s korunovaci na českého krále souhlasil. V Českých zemích tak došlo ke zvýšení významu politického obrazu korunovace. Odmítnutí korunovace bylo chápáno za jisté porušení politické dohody mezi politickým národem a panovníkem.¹⁴⁵ Jako vzor pro tuto korunovaci posloužil průběh korunovace Karla VI.,¹⁴⁶ což si přál i sám Leopold II. Samotnému aktu korunovace předcházela hold stavů ve Vladislavském sále Pražského hradu. Poté co se Leopold posadil na trůn, ceremoniál zahájil česky pronesenou řečí s mečem v ruce kníže August z Lobkovic, nejvyšší zemský maršálek. Tuto řeč následně opakoval i v němčině. Na proslov dvaadesátiletého předního mluvčí stavů odpověděl lámanou češtinou nejvyšší purkrabí hrabě Rottenhann. Následovalo císařovo pokynutí, po kterém k jeho trůnu přistoupil nejvyšší dvorský kancléř s požadavkem o svolení přednést přísahu věrnosti pánů stavů. Poté se nejvyšší dvorský kancléř vrátil na své místo a česky řekl, že „*Jeho Veličenstvo chce přijmout slib dědičné poddanosti od věrných a poslušných stavův Království českého, též markrabství moravského a knížectví slezského*“.¹⁴⁷ Nejvyšší purkrabí, stanuvší nyní před králem, přednesl dlouhý projev, v němž na úvod vyjádřil radost všech českých stavů ze spatření dědičného mocnáře po třiceti osmi letech na českém královském trůnu, poté se věnoval tématu společenské smlouvy. Hrabě Rottenhann vykonával vedle funkce nejvyššího purkrabího i úřad prezidenta zemského gubernia, díky kterému byl zodpovědný dvoru. Oboustranné smlouvy mezi králem a jeho lidem či „národem“ byly tvořeny holdem a korunovaci. Jako ujištění rétor pravil, že „*obapolná smlouva, kterouž pán země a lid jeho toho slavného dne holdování obnovují – je nade vše nejvzácnější věrnému českému lidu, kterýž tuto nejvěrnější*

¹⁴⁴ „*Nota an die Hochlöblichen Herrn Stände. Wir sind dem Zeitpunkt nahe wo unser neuer König Leopold der zweite, würdig über alle Nationen der Erde zu herrschen, sich näher mit der böhmischen Nation durch die öffentliche und feierliche Handlung der Krönung verbinden, und die Versicherung der Unterwürfigkeit und Treue von uns auch öffentlich annehmen wird. Gute Könige, und tugendhafte Unterthanen haben diese Handlung als das wichtigste Fest der Nation betrachtet, wobei nicht bloß die äußern Sinnen, sondern auch die Herzen selbst interessiert sind. Sie suchten daher ihre innern Regungen der Freude, und höchsten Zufriedenheit durch äußere Freudens Bezeugungen und Feste auszudrücken. Wenn wir einen Blick auf die Art werfen, wie diese öffentlichen Feste in vergangenen Zeiten ausgeführt worden, so werden wir selbst in unserer Geschichte sehen, daß sie nicht bloß durch die politische Lage des jedesmaligen Zeitalters, als vielmehr von dem Grad der Kultur der Nation, in welcher sie in dieser Epoche sich befand, geleitet werden. Wir können daher nicht ganz unrichtig nach der Art dieser Feste, und ihrer Ausführung einen Schluß auf den herrschenden Geist, und Geschmack derselben machen*“.

¹⁴⁵ BUŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 189-190.

¹⁴⁶ HRBEK, Jiří. *České barokní korunovace*, s. 70.

¹⁴⁷ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 47.

stavové zemští podle práva představují.¹⁴⁸ Poté pokračoval v oslavné řeči na císaře a jeho nápravu obecné správy a chválil jeho úmysl, poradit se s věrnými stavy o jejich požadavcích a o zajištění takového řádu, který by přinesl obecné blaho. Tu samou řeč pak hrabě Rottenhann opakoval opět v němčině, aby všichni z přítomných porozuměli. Císař pak ve své německé odpovědi sdělil, že si přál Českému království ulevit daně, ale bohužel mu to obrana monarchie nedovolila, také se vyjádřil, že potvrdí privilegia, jež navíc dle možností rozmnoží. Stavové na toto rozhodnutí skládali přísahu, v níž se zavázali činit to, co věrným poslušným poddaným své dědičné vrchnosti náleží, přičemž český text stavovské přísahy upravil Josef Dobrovský.¹⁴⁹

Leopold II. povolil reskriptem z 1. května 1790, aby se stavové sešli na zemském sněmu a začali jednat o otázce daní, o opětovném zavedení zemské ústavy a o dalších stavovských požadavcích. Několik dní poté odvolal v dědičných zemích daňovou reformu. Jednání zemského sněmu v letech 1790 až 1791 vyústilo v sepsání stavovských desiderii, kde jejich hlavní část tvořil požadavek na vydání nového zemského zřízení, které by nahradilo stávající Obnovené zřízení zemské.¹⁵⁰

Korunovace Leopolda II. českým králem proběhla 6. září 1791.¹⁵¹ Při této korunovaci prožívaly široké lidové vrstvy dosud nebývalé rozčarování, které plynulo z pocitu sounáležitosti se svou domovinou.¹⁵² Tento pocit zemského vlastenectví byl umocněn jistě i tím, že se z Vídně do Prahy navrátila svatováclavská koruna,¹⁵³ jejíž slavnostní průvod v srpnu téhož roku bezpochyby patří mezi první demonstrace národního patriotismu. Je také třeba dodat, že zaniklé úřady obou karlštejnských purkrabí byly pro potřeby korunovace symbolicky nahrazeny úřady strážců královské koruny.¹⁵⁴ Za projev národního cítění lze považovat i česky pronesenou řeč při uvítání a holdování Leopolda II. nejvyšším purkrabím hrabětem Jindřichem Františkem Rottenhahnem.¹⁵⁵

Leopold II. byl při obřadu korunován pražským arcibiskupem Antonínem Petrem Příchovským. Při korunovaci byl zdůrazněn králův slib a komunikace se stavovskou obcí. Během korunovačního veselí se uskutečnila kolektivní svatba několika selských párů

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 47.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 47-48.

¹⁵⁰ BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 594-595.

¹⁵¹ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 9.

¹⁵² VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792*, s. 15.

¹⁵³ Svatováclavská koruna se předtím nacházela ve Vídni, kam byla roku 1621 odvezena. Do Království českého se přivážela pouze ke korunovačním slavnostem, přičemž se poté zpátky vrátila do Vídně. BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 188.

¹⁵⁴ BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 190-191.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 98.

v pražské Stromovce.¹⁵⁶ Speciálně pro příležitost korunovace zkomponoval hudební skladatel Wolfgang Amadeus Mozart operu s názvem „La clemenza di Tito“.¹⁵⁷ O této slavnostní opeře víme, že byla skládána přímo na objednávku od sněmu zemských stavů v Praze¹⁵⁸ a prý byla posluchači přijata poměrně chladně. Hrála se v Nosticově národním divadle, kde se v tu chvíli nacházelo více oficiálních hostů ze všech koutů habsburské monarchie než domácí šlechty, což pravděpodobně její nepřilíš vřelé přijetí vysvětluje.¹⁵⁹

Součástí slavností a demonstrací zemského patriotismu české šlechty se stal i stavovský ples konaný 12. září 1791 v Nosticově Národním divadle¹⁶⁰ u příležitosti korunovace Leopoldovy manželky-královny Marie Ludviky.¹⁶¹ Poté se Leopold v Praze účastnil poslední ze zdvořilostních návštěv, zhruba tříhodinového programu věnovanému nejnovějším výsledkům na poli vědy členů učené společnosti.¹⁶² Dne 2. října se pak Leopold s korunovačním městem Prahou rozloučil a vydal se na cestu zpátky do Vídně.¹⁶³

U příležitosti pražské korunovace byly také raženy medaile a žetony. Jelikož však za Leopoldova krátkého panování nebyla v činnosti žádná mincovna v zemích Koruny české, razily se tyto upomínkové předměty ve Vídni.¹⁶⁴

Pražská korunovace Leopolda II. znamenala naplnění ideální podoby české královské korunovace, zvýšila prestiž panovníka, jemuž již dvě předešlé korunovace ve Frankfurtu nad Mohanem a v Bratislavě přinesly přívzviska „kníže míru“, „král pastýřů“ a „Leopold Moudrý“,¹⁶⁵ a navíc se stala vzorem pro poslední českou korunovaci z roku 1836.¹⁶⁶ Masy lidí tak začaly věřit, že přichází doba změn, avšak většina nadějí vkládaných v novou dobu a nového panovníka nedošla naplnění, jak totiž víme, Leopold II. zemřel příliš brzy. I přesto se však již nedalo rostoucí „utváření moderního českého národa“ zastavit.¹⁶⁷

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 190-191.

¹⁵⁷ V překladu Laškavost Titova. HAUBELT, Josef. *Wolfgang Amadeus Mozart v jasu svobodného zednářství*. 1. vydání, Praha: SLÁVY DCERA, 2006, s. 184. ISBN 80-903725-1-1.

¹⁵⁸ DAVENPORTOVÁ, Marcia. *Mozart*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1993, s. 260. ISBN 80-7038-306-2.

¹⁵⁹ HAUBELT, Josef. *Wolfgang Amadeus Mozart v jasu svobodného zednářství*, s. 164.

¹⁶⁰ BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 594.

¹⁶¹ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 10.

¹⁶² Tamtéž, s. 210.

¹⁶³ Tamtéž, s. 215-216.

¹⁶⁴ Mince se v té době razily kromě již zmíněné Vídně také v Kremnici, Karlovském Bělehradě, Miláně, Hallu, Günzburgu a Velké Bani. PETRÁŇ, Zdeněk - RADOMĚRSKÝ, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky*. 1. vydání. Praha: Libri, 2001, s. 128. ISBN 80-7277-067-5.

¹⁶⁵ HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, s. 247.

¹⁶⁶ 7. září 1836 se konala korunovace Ferdinanda I. Dobrotivého na českého krále Ferdinanda V. BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 191-192. O korunovaci Ferdinanda V. více v. SEKÝRKOVÁ, Milada. *7. 9. 1836: Ferdinand V. – poslední pražská korunovace*. Praha: Havran, 2004.

¹⁶⁷ VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792*, s. 15.

6 Vývoj rytířských turnajů

První turnaje se objevily v průběhu 11. století.¹⁶⁸ Mezi jejich tři základní záměry patří předně užitečnost, která měla udržovat rytíře v kondici pro budoucí skutečné boje pomocí procvičování rytířských dovedností, dále je zde patrný zřetel herní činnosti, při němž se prolíná hra spolu se sportovním zápolením rytířů, kde není cílem nikoho zabít, ale zvítězit pro slávu či odměnu, třetím je slavnostní aspekt, jenž z rytířských turnajů dělá velmi oblíbenou podívanou zejména v očích veřejnosti.

Bohužel je na škodu, že historické prameny líčí turnaje velmi málo a také často špatně. To je dáno tím, že autory historických pramenů byly především duchovní, kteří se tomuto tématu úmyslně vyhýbali. Podrobnější popisy nám nabízí naopak literární díla, zejména rytířské romány.¹⁶⁹

Za kolébkou turnajů je, jak již bylo zmíněno, považována Francie, jež také měla tyto hry údajně vždy co nejvelkolepěji uspořádané. Z Francie poté turnaje přešly do Svaté říše římské národa německého, kde ale prý byla výprava střízlivější. Posléze se turnaje objevily i v zemích českých. Bojovalo se na zvláštních ohrazených zápasistiích před obecnstvem jak vznešeným tak neurozeným.¹⁷⁰ V turnajových kláních však mohli předvést svoji zručnost se zbraní a své jezdecké umění pouze urozené osoby, buď rytíři a samozřejmě se jich mohla účastnit i vyšší šlechta. Před zahájením bylo nutné prokázat oprávněnost k turnaji pomocí svého erbu. Na dřevěných vyzdobených tribunách sedávaly často významné urozené osoby, dámy a velmi často i panovníci, okolo nich stálo obecnstvo. Rytíři vjížděli do zápasistiě za zvuku trubek, jmenovali svoji dámu a zdravili se s publikem. Soupeř jim mohl být vybrán losem, po osobním vyzvání či podle stavu. Poté jména dvou rytířů-protivníků vyvolával hlasatel, někdy se ale stávalo, že rytíř si chtěl uchovat jakousi prozatímní anonymitu před obecnstvem, a proto nebyl hlasatelem jmenován, nicméně jeho utajení nebylo úplné, své jméno musel předtím stělit turnajovému soudci. Vítězům, ať již zvítězili celkově ve všech kláních nebo alespoň v jejich největší části, předaly urozené dámy cenné dary, předávání darů předcházelo návrh turnajových soudců.¹⁷¹ Už na konci 12. století byl turnaj důležitou podstatou rytířské dvorské kultury. Patřil mezi zvláštní výsadu šlechty, která v té době jako

¹⁶⁸ První turnaj je poprvé doložen ke konci 11. století ve Francii, konkrétně severně od řeky Loiry, odkud se jako vojenské cvičení rychle rozšířil do západní Evropy. SANDBICHLER, Veronika. „Übungen, die edeln Kavalieren ziemen“:Habsburger Turniere im 15. und 16. Jahrhundert. In Kunsthistorischen Museums Wien: Wir sind Helden - Habsburgische Feste in der Renaissance. Innsbruck, Schloss Ambras, 10. Juni – 31. Oktober 2005, S. 65.

¹⁶⁹ FLORI, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 111-112. ISBN 978-80-7021-897-6.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 111. Kolbiště bylo posypáno pískem a ohraničeno zátarasy zvanými šranky. MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*. 1. vydání. Praha: Argo, 1996, s. 126. ISBN 80-7203-045-0.

¹⁷¹ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný 14*. Praha: 1899, s. 300.

jediná, kromě panovníka, mohla turnaje provádět a to díky středověkému chápání o dělení společnosti.¹⁷² Vedle panovníka a šlechty mohlo turnaje organizovat i měšťanstvo. V českých zemích byl na počest královského kancléře Albrechta z Kolovratu roku 1508 měšťanstvem uspořádán turnaj na Staroměstském náměstí v Praze.¹⁷³

Jako slavnost je vnímán přibližně od poloviny 13. století, kdy se často stával součástí svatebního veselí či slavnostního obřadu pasování na rytíře.¹⁷⁴

Narozdíl od skutečné bitvy byl turnaj výrazem dokonalého ideálního boje. Jeho velký ideál se projevuje v patrné realizaci starých rytířských ctností.¹⁷⁵

Rytíři bojovali oděni do turnajové zbroje, přes kterou nosili tzv. varkoč neboli lehký pestrobarevný přehoz zdobený erbovními znaky jeho příslušníka.¹⁷⁶ Někteří jedinci se odhodlali být bez zbroje, jindy s neosedlanými koňmi¹⁷⁷, tím si zajisté získali obdiv diváků, avšak za cenu vlastního zdraví či života. Ačkoliv totiž nebylo cílem soupeře nikterak zranit, prudký úder kopím mohl být pro protivníka smrtelný. Nejednou se tak během turnaji přihodila těžká zranění, někdy končila smrtí. Asi nejznámějším příkladem takového neštěstí je smrt francouzského krále Jindřicha II. v roce 1559 po zásahu do oka. Následkem této události byl značný úpadek zájmu o rytířské turnaje. Církev proto neměla pro tyto kratochvíle pochopení, dokonce odmítala pohřbívat mrtvé rytíře v posvěcené zemi.¹⁷⁸ Přitom již v polovině 13. století se přecházelo k používání ztupených zbraní, kdy špičku zbraně nahradila korunka. Těmto turnajům se začalo posléze říkat zábavné a stále jich přibývalo.¹⁷⁹ Pokud bychom porovnali český turnaj s burgunským zhruba z poloviny 15. století, pak byl údajně český způsob turnajových klání mnohem více nebezpečnější, a to především kvůli používání jiných kopí, která byla v českých zemích větší a silnější. Dalším rysem svědčícím o nebezpečnosti je způsob oblečení českých rytířů, kdy někteří čeští odvážlivci byli oděni pouze do prošívaných kabátců a nikoliv do brnění.¹⁸⁰

Motivaci pro zúčastnění rytíře v turnajích představovala dříve zejména touha po slávě. Některé chudší bojovníky mohla též kromě slávy popohánět v boji představa finanční odměny za případné vítězství.¹⁸¹

¹⁷² SANDBICHLER, Veronika. „Übungen, die edeln Kavalieren ziemen“: Habsburger Turniere im 15. und 16. Jahrhundert, S. 65.

¹⁷³ MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*, s. 124-125.

¹⁷⁴ FLORI, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*, s. 127.

¹⁷⁵ PFAFFENBICHLER, Matthias. Das Turnier als Instrument der Habsburgischen Politik. In *Waffen und Kostümkunde* 1992, S. 13.

¹⁷⁶ MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*, s. 14.

¹⁷⁷ MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*, s. 126.

¹⁷⁸ OTTA, Jan. *Ottův slovník naučný 14*. 1899, s. 300.

¹⁷⁹ FLORI, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*, s. 125.

¹⁸⁰ MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*, s. 126-127.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 127.

V průběhu 14. až do 16. století se kvůli různým změnám turnaje odchylovaly od původních bojových cvičení. Zvyky turnajových klání byly stále více komplikovanější, navrch začínal mít přebytek znaků a výzdoby před používáním zbraní, také scény se měnily. Byly postaveny tribuny pro diváky a volný boj mas začal poprvé ustupovat před upraveným soubojem a divadelní variantou.¹⁸²

Avšak i nadále potřebovaly turnaje ke svému uspořádání, stejně jako jiné dvorské slavnosti, určitý podnět. Staly se součástí slavnostních událostí dvorského i šlechtického života.¹⁸³ Nejčastěji se konaly v době masopustu, u příležitosti korunovace či svatby panovníka, nebo například při návštěvě vážené osoby.¹⁸⁴ Dalším podnětem k uspořádání rytířského turnaje mohlo být povýšení, jak tomu bylo v březnu roku 1565 v případě povýšení Jakuba Hannibala I. hraběte Hohenemse na kapitána papežského vojska, jenž se zároveň tehdy právě ženil s Hortensíí Boromejskou z Arogny, neteří papeže Pia IV. z rodu Medici.¹⁸⁵

Mezi nejčastější místa, kde se turnaje odehrávaly, patřilo nejen hlavní městské náměstí, ale i hradní nádvoří. V Praze je dokonce doloženo klání přímo na Karlově mostě.¹⁸⁶

Šlechta s pomocí ritualizovaného chování vyjadřovala své privilegované místo ve společnosti. K tomu jí často sloužila zejména nákladnost a okázalost slavnosti.¹⁸⁷ Turnaj stejně jako jiné rytířské kratochvíle, za které jmenujme alespoň štvanice, koňské dostihy, či hodokvasy a ohňostroje, sloužil tedy nejen k rozptýlení ze všednosti každodenního života, jeho poslání bylo vyšší a tím byla sebe prezentace moci panovníka, ale i sebe prezentace účastníků a hostů, kteří byli neodmyslitelnou součástí těchto slavností. Protože turnaj podléhal rituálu, jeho přípravu nebylo vhodné zanedbat. Tyto slavnosti se proto připravovaly s velkým časovým předstihem a mohly mít trvání nejen několik dnů, ale i týdnů. Ještě v polovině 16. století zůstával ústřední postavou těchto zábav křesťanský rytíř ve středověkém pojetí, cílem totiž bylo reflektovat jeho ctnosti přítomným pozorovatelům. Ovšem jak doba postupovala svým přirozeným vývojem kupředu, přestávaly být tyto středověké rytířské ctnosti tolik viditelné. Trendem se po polovině 16. století stala turnajová klání, jež byla čím dál více podobná velkolepým divadelním představením. Turnaje podléhaly zábavě tehdejší urozené společnosti a přesně promyšlené dramaturgii. Používala se alegorická vynalézavost,

¹⁸² SANDBICHLER, Veronika. „Übungen, die edeln Kavalieren ziemen“: Habsburger Turniere im 15. und 16. Jahrhundert, S. 65.

¹⁸³ Tamtéž, S. 65.

¹⁸⁴ MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*, s. 125-126.

¹⁸⁵ MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*. Liberec: Národní památkový ústav, územní pracoviště v Liberci, Správa Státního zámku Sychrov, 2006, s. 18. ISBN 80-239-8555-8.

¹⁸⁶ MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*, s. 126.

¹⁸⁷ BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku*, s. 275.

ale místo si zde našla také improvizace.¹⁸⁸

Zpočátku novověku nacházíme téměř všude jezdecké školy. Během 16. a počátku 17. století se zde konaly soutěže, jakými byly například běh ke kroužku nebo běh k hlavě, vedoucí k výcviku a zkoušení koní i jezdců v takových kvalitách, které byly nezbytné pro bitevní pole. Kvůli nástupu děl a ručních střelných zbraní se stal rytíř v brnění zastaralým, pokud ne již úplně překonaným.¹⁸⁹ Zatímco tedy vývoj v moderní válečné technice přichystal skutečnému rytíři konec, mohl se alespoň tento rytířský způsob boje udržet v podobě stylizované bitvy. Šlechta ale chtěla staré turnaje obnovit, protože vnímala současnost, v níž žila, jako „hanebnou“ a jako kontrast s velkou minulostí. Obnovený turnaj měl být založen na základě romantické vzpomínky na rytířství a jeho staré tradici a z potěšení ze zvláštní obrazotvornosti jako zidealizovaný svět, nevšední zdánlivý svět, ve kterém se pomocí přestrojení mohlo vrátit v čase zpět. Ale ona dvorská slavnost, kterou byl turnaj, nepředstavovala pouze jakýsi útěk z nudné nehrdinské přítomnosti, byla zároveň příležitostí k vyjádření vysokých požadavků, i politických, navzdory jejich neuskutečnitelnosti. Turnaj byl předně politickým činem. Všechny velké události za vlády panovníka, ku příkladu nastěhování se, korunovace, státní návštěvy, sňatky a křtiny, byly oslavovány turnajem. Turnaj se stal dokonalým prostředkem ke zdůraznění svého vlastního významu i ke zvýšení národní prestiže. Tím se vysvětluje ochota císařů ohledně vynaložení velkých částek, aby turnaj nabyl podoby velkolepé podívané.¹⁹⁰

Co se týče turnajů na našem území, Dalimil tvrdil, že turnaj byl do Čech importován, když ho na dvůr posledních Přemyslovců přinesli jako nový druh zábavy němečtí rytíři. I etymologie to potvrzuje. Termín turnaj, burdovati čili vzájemně se během turnaje napadat jsou odvozena od středohornoněmeckých slov. I přes německý vliv se v turnajové terminologii uplatnilo několik českých výrazů jako například kláti neboli bodat kopím – odtud výraz klání pro souboj. Terminologie je dokladem toho, že nový druh zábavy-turnaj byl včleněn do starších našich tradičních forem bojových her. V Čechách a na Moravě se turnaje pořádaly od poloviny 13. století. Díky českému králi Přemyslu Otakarovi II. se poprvé čeští rytíři oblékli do červenobílé barvy české koruny. Ovšem ve Zbraslavské kronice se píše o turnaji jako o vlastní a specifické zábavě českých rytířů, kteří bojovali se zvláštními

¹⁸⁸ BŮŽEK, Václav. *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českým zemi na cestě ke dvorům prvních Habsburků*. 1. vydání. České Budějovice: Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, 2006, s. 174-176. ISBN 80-7040-908-8.

¹⁸⁹ BĚHAR, Pierre – WATANABE-O'KELLY, Helen. *Spectaculum Europaeum: (1580-1750) Theatre and spectacle in Europe*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1999, s. 598. ISBN 3-447-04039-4.

¹⁹⁰ PFAFFENBICHLER, Matthias. Das Turnier als Instrument der Habsburgischen Politik. In *Waffen und Kostümkunde* 1992, S. 13.

dlouhými a silnými kopími. Právě za panování Přemysla Otakara II. a Václava II. nastal velký rozmach turnajů. Turnaje se tehdy staly stálou součástí české rytířské kultury, ovšem skutečný vrchol turnajů v Čechách se datuje o něco málo později, konkrétně do doby vlády Jana Lucemburského, který i se svou druhou manželkou Beatrix Bourbonskou patřili mezi turnajové příznivce, Jan se turnajů hojně účastnil. Zvláštní bylo, že při jednom turnaji konaném v Praze, organizovaném tímto panovníkem, se z dosud nezjištěných důvodů nedostavili žádní cizinci. Zlom však nastal roku 1321, kdy byl Jan Lucemburský při turnaji konaném také v Praze zraněn a málem přišel o život. Při tomto neštěstí někteří ze šlechticů tleskali, čímž vyjádřili svoji nechuť k rozmařilosti svého panovníka. Takový projev nespokojenosti se očividně odrazil i v náladě českého krále a ten již žádný turnaj v Praze nezorganizoval. Karel IV. ani Václav IV. turnajům neholdovali. Na místo panovníků si turnajů vážila vyšší šlechta, u níž byla idea turnaje hluboce zakořeněna. Nepřekvapí skutečnost, že turnaje byly předmětem kritiky reformátorů a katolické církve, ti se snažili turnaje zakázat či úplně odstranit, avšak i přes jejich odpor byla rytířská klání stále vyhledávaným druhem zábavy. Během husitské revoluce se turnaje nekonaly, obecně za dob válčení na rytířské hry nebylo pomyšlení. Probuzení v pořádání turnajů nastává přibližně v polovině 15. století. Jindřich z Rožmberka, jenž sloužil jako panoš na dvoře bavorského vévody Jindřicha byl do turnajů velmi zapálený. Král Ladislav podporoval obnovu rytířských ideálů. Po něm nastoupivší Jiří z Poděbrad jako správný stoupenec kališnické církve turnajům nedopřával výjimečné postavení, za svého panování uspořádal pouze jeden turnaj a to při příležitosti korunovace své ženy Johany. Královské turnaje neprobíhaly pouze v Praze. Mezi další města, kde se odehrávaly, jmenujme města Cheb a Brno. V dobách kdy se turnajům u nás nedařilo, navštěvovala česká šlechta kolbiště často v Burgundsku či ve Štýrsku. Úpadek rytířských her u nás přivodily další války, avšak po olomouckém míru se situace opět otočila. S nástupem Vladislava Jagellonského na český trůn se u nás turnaje oživily. Rozkvět turnajů v Českých zemích nastal za vlády Vladislava a Ludvíka Jagellonského. Rytířské ideály nyní měly volný prostor ke svému znovuvzkříšení. Rytířské motivy se objevily i ve výtvarném umění. Na počátku 16. století je poprvé vidět aktivita měšťanů v pořádání turnajů.¹⁹¹

Vášnivý zájem arcivévody Ferdinanda II. Tyrolského, mladšího syna císaře Ferdinanda I., o turnaje podstatně přispěl k významnému zlepšování tohoto rytířského sportu na dvoře rakouských Habsburků. Arcivévoda Ferdinand II. byl nadšeným zastáncem rytířské romantiky, která se v Evropě utvořila v 16. století. Jako místodržící v Čechách udržoval velké turnaje, a to v letech 1547 až 1562. Roku 1547, coby čerstvě 18ti letý, zorganizoval v Praze

¹⁹¹ MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*. 1. vydání. Praha: Argo, 1996, s. 114-125. ISBN 80-7203-045-0.

v zahradách vedle Hradčan turnaj v maskách. Nechal si sepsat knihu turnajů, kde jsou zachyceny jím pořádané turnaje v Čechách v rozmezí let 1547 až 1560.¹⁹² V písemných pozvánkách, kde oznamoval pro jaký druh klání se rozhodl, posléze dal šlechticům doporučení, jaké si mají přichystat brnění a helmice. Sám se prý často oblékal do honosného brnění vyrobeného podle burgundského vzoru.¹⁹³ Při pořádání turnajů vycházel z burgundského pozdně středověkého řádu.¹⁹⁴

Další příležitostí ukázat se nastala pro Čechy například ve chvíli, kdy se konala svatba Anny (1549-1580), nejstarší dcery císaře Maxmiliána II., se španělským králem Filipem II., jež proběhla v Praze dne 4. května 1570. Tehdy se na Staroměstském náměstí v Praze konaly *artušovské turnaje*, které trvaly od konce února do začátku března. Během programu se například házelo kopím na prsten, hrály se scénky k osvobození krále Artuše, byly uspořádány jezdecké souboje přes dřevěnou ohradu i volné souboje. Pořadatelem turnaje byl Adam II. z Hradce.¹⁹⁵

¹⁹² PFAFFENBICHLER, Matthias. Das Turnier als Instrument der Habsburgischen Politik. In *Waffen und Kostümkunde* 1992, S. 21. O tom více také viz PÁNEK, Jaroslav. Der Adel im Turnierbuch Erzherzog Ferdinands II. von Tirol (ein Beitrag zur Geschichte des Hoflebens und der Hofkultur in der Zeit seiner Statthalterschaft in Böhmen). In *Folia historica Bohemica* 16, 1993, s. 77 – 96.

¹⁹³ BŮŽEK, Václav. *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem*, s. 176.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 177.

¹⁹⁵ MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*, s. 16.

7 Kategorie turnajů

Řazení turnajů může být podle počtu zápasníků-rytířů. V tomto případě rozlišujeme tzv. klání, kterého se účastnili vždy pouze dva jednotlivci a tzv. kolbu, v níž se utkalo zápasníků několik, někdy dokonce mohla kolba představovat jakousi menší bitvu. V případě klání bylo cílem rytíře jedoucího na koni zasáhnout dřevcem protivníkův štít či shodit soupeře na zem. Větší slávu a čest si získal ten z rytířů, který zlomil více dřevců o soupeřovo brnění či štít. Klání byla zavedena zprvu vedle staršího tzv. sedání, které o necelých sto let později nahradila, za vlády Václava I. v první třetině 13. století. Poté za éry Přemysla Otakara II. byla zdokonalena. Při klání bývali rytíři jedoucí proti sobě oddělení zábradlím, pro tento způsob se z toho důvodu používal termín „přes planky“.¹⁹⁶ Ono zábradlí (též zvané šraňky, planky či bariéra) je zjevným dokladem cizího vlivu vmíseného do českého turnajového způsobu.¹⁹⁷

V 15. století představoval turnaj pečlivě organizovaný sport řídicí se řadou vylepšených pravidel. Vznikly tři základní způsoby bojových her: souboj na koni (založený na bodnutí soupeře kopím a útěk – neboli tjust), svobodný turnaj a pěší turnaj. Pravděpodobně císař Maxmilián I., který ho do Nizozemí zřejmě nezapomenutý „pas d'armes“ z Burgundska přivezl, aby tím nahradil surový, ve Svaté říši římské národa německého běžný, kolbištní turnaj. Proto kolbištní turnaj nahradil tradovaný způsob turnaje.¹⁹⁸ Ve druhé polovině 15. století, za Maxmiliánova života, byl svět turnajů ještě neporušený. Zdvořilé chování bylo považováno za bojovníkům vlastní, všechno bylo velkolepě zařízeno. Byl to čas, kdy se vyvíjel souboj a na druhé straně vznikaly nákladné turnajové scény. Obojí můžeme vidět v Maxmiliánových autobiografiích. Jeho Freydal (1512-1515) vypráví o rytířské cestě titulního hrdiny, který poměřuje své rytířské síly na 64 turnajových dvorech, aby byl nakonec vyslyšen královskou pannou, která odpovídá Marii Burgundské. Musel uspět v běhu a bodání na koni stejně jako v pěším boji a účastnit se ukončení turnaje, při kterém účastníci nosili masky a tančili za doprovodu hudby. Titulním hrdinou nebyl nikdo jiný než sám Maxmilián I., v době když přišel na burgundský dvůr, aby získal a oženil se s Marií, dcerou Karla Smělého.¹⁹⁹

¹⁹⁶ OTTA, Jan. *Ottův slovník naučný* 14. 1899, s. 300.

¹⁹⁷ Josef Macek v kapitole Turnaj ve středověkých Čechách své knihy *Česká středověká šlechta* tvrdí, že bariéra (též šraňky), která byla v Burgundsku vždy postavena mezi dva rytíře, se v českých zemích nepoužívala. MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*, s. 126. Záleželo tedy na pořadateli turnaje ke kterému způsobu klání se přiklonil.

¹⁹⁸ PFAFFENBICHLER, Matthias. Das Turnier als Instrument der Habsburgischen Politik. In *Waffen und Kostümkunde* 1992, S. 14.

¹⁹⁹ SANDBICHLER, Veronika. „Übungen, die edeln Kavalieren ziemen“: Habsburger Turniere im 15. und 16. Jahrhundert, S. 65.

Z jiného hlediska lze dělit turnaje na jezdecké a pěší. Při pěších turnajích se bojovalo meči. Pěší turnaje mohly také následovat po násilném či dobrovolném sesednutí z koně.²⁰⁰ Při pěším turnaji si rytíři oblékali lehké brnění.²⁰¹

Jednotlivé kategorie turnajových jezdeckých klání, které se vyskytovaly i v novověku, jsou ve stručnosti následující:

Běhání ke kroužku (německy Ringrennen, anglicky running at the ring) bylo jezdeckou soutěží, ve které se jezdec snaží přivést na svém kopí kroužek zavěšený na hlavě nebo ve výši ramen.²⁰² Kníže Kinský se o této aktivitě vyjadřuje ve svém dopise jako o tzv. „Ringelrennen“, kde o něm z důvodu vysvětlení ostatním šlechticům píše: „*Běhání ke kroužku je rytířským cvičením, kdy se v plné rychlosti jízdy na koni rytíř s kopím (dřevcem) v ruce pokouší, aby tímto způsobem bodnul a zachytil zavěšený kroužek, následně ho strhnul, přičemž za tuto dovednost posléze obdrží nějakou stanovenou cenu.*“²⁰³

Běhání k hlavě (německy Kopfrennen, anglicky running at the head), které bylo jezdeckým závodem, v němž jezdec útočil, a to v rychlém sledu a za použití celé řady zbraní, často s mečem, oštěpem, kopím (dřevcem) a pistolí, na tři nebo čtyři hlavy figurín Maurů nebo Turků či jiných stanovených cílů kolem pořadníků v různých výškách.

Běhání ke quintáně (anglicky running at the quintain) tak je označován jezdecký závod, ve kterém se jezdec snaží udeřit do hlavy figurínu, obvykle Maura nebo Turka. V některých verzích to probíhá tak, že pokud soutěžící zasáhne figurínu do štítu, ta se pak otáčí dokola a hrozí, že rytíře udeří druhou rukou, v které má připevněnou zbraň.

Běhání dam ke kroužku (anglicky ladies' running at the ring, německy Damenringrennen) se stalo poměrně pozdní variantou běhu ke kroužku nebo k hlavě, při níž dámy seděly v otevřených kočárech (zřídka v saních) a jely v plné rychlosti ke kruhu nebo k hlavě. Každý vůz byl řízen dvořanem sedícím vzadu.²⁰⁴

Karusel - pojem karusel není jednoznačným pojmem. Tento termín totiž označoval kostýmované jezdecké přehlídky, ale také historicky pojímaný šermířský turnaj. Karusely byly představovány ještě před rozšířením rytířských turnajů ve středověku. V tomto případě se pak jednalo o italskou vojenskou hru, odvozenou od italského *carosello* (francouzsky *carrousel*), při níž se používaly nádherně zdobené alegorické vozy. Tento druh karuselu se

²⁰⁰ OTTA, Jan. *Ottův slovník naučný* 14. 1899, s. 300.

²⁰¹ BŮŽEK, Václav. *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem*, s. 178.

²⁰² PFAFFENBICHLER, Matthias. *Das Turnier als Instrument der Habsburgischen Politik*, S. 595-596.

²⁰³ „...Das Ringelrennen /:decursus ad annulum:/ ist eine ritterliche Übung in vollen rennen des Pferds nach einen Punkt geschikt zu stuchen, hiedurch den hangenden Ring zu Essen, herab zu reissen, und aus dieser Geschicklichkeit den Lohn und ausgesetzten Preis zu erhalten...“ Státní oblastní archiv Zámbrsk (dále jen SOA Zámbrsk), Rodinný archiv Kinských Chlumec nad Cidlinou (dále jen RA Kinských), kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fól. 14.

²⁰⁴ BÉHAR, Pierre. - WATANABE-O'KELLY, Helen. *Spectaculum Europaeum*, s. 595-596.

uskutečnil například už roku 842 při oslavě usmíření Karla Lysého s Ludvíkem Němcem.²⁰⁵

Karusely se těšily velké oblibě ve Francii, zejména u dvorů Jindřicha IV. a Ludvíka XIII. Často se pořádaly i na území habsburské monarchie, kde se dochovalo několik zpráv i množství výtvarných vypoďobení. Karusel pořádal například hrabě Chotek či hrabě Valdštejn a jiní.²⁰⁶

Nový druh karuselu, při němž šlechta předváděla jízdu na koni a dovednost v zacházení se zbraní, přišel spolu se změnami v politické a ekonomické situaci, a také s využitím nových poznatků vědy a techniky. Tyto změny vedly ke konci rytířstva i k zániku rytířských turnajů. Zaniklé rytířské turnaje poté nahradily karusely jako nové činnosti vojenského rázu. Místo soubojů těžkooděnců byly předváděny útoky na různé figuríny představující nepřítele. Útočníci se snažili zasáhnout figuríny buď kopím nebo šípy, později po objevení stfelného prachu a následného postupného zavádění palných zbraní do armád – pomocí palných zbraní. Nastal přesun šlechtické zábavy k hrám, kde hraje roli kuň.²⁰⁷ Při karuselech a jezdeckých přehlídkách se často předváděli vzácní neapolští koně, které však dnes již nikde nenalezneme, protože toto plemeno zaniklo.²⁰⁸

O karuselech existují doklady z doby renesance. Tomuto druhu šlechtické zábavy předcházely alegorické průvody. Karusel končil udílením cen a většinou velkou hostinou. Slavnosti při nichž byl konán karusel, balet, divadlo, někdy i ohňostroj se začaly označovat jako festivaly.

Po celé 17. a 18. století byl karusel velmi běžnou dvorskou zábavou, a proto byl uspořádan při významnějších slavnostech. Příležitostí k uspořádání karuselu v Čechách byla korunovace Ferdinanda III. a Eleonory z rodu Gonzagů v letech 1627 až 1628.²⁰⁹

Dalším rysem karuselu z roku 1637, svědčícím o změněných časech, je použití pistolí. Ruční pistole od té doby zabírají místo po boku tradičních zbraní jakými byli kopí (dřevce), meče a oštěpy. Knihy o jezdeckví z 18. století potvrzují, že karusel, koňský balet, běh ke kroužku (i k hlavě) ještě hrál svou roli při výuce a cvičení jízdy na koni.²¹⁰

Dámský karusel (též karusel dam). Takový druh karuselu probíhal například ve vídeňské Zimní škole dne 2. ledna 1743 a je zachycen na obraze Martina van Meytense

²⁰⁵ MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*, s. 7.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 5.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 20.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 31.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 20.

²¹⁰ WATANABE-O'KELLY, Helen. *Triumphall shews: tournaments at German-speaking courts in their European context 1560-1730*. Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1992, s. 143. ISBN 3-7861-1490-0.

(1695-1770).²¹¹

Koňský balet (anglicky horse ballet, německy Roßballett) nebyl soutěží, ale podívanou, v níž skupina jezdců prováděla pohyby *haute école* jízdy na hudbu.²¹²

Jednou z řady slavností s politicko-reprezentačním podtextem byl tzv. husarský turnaj. Právě takový netypický turnaj s přívlastkem husarský zorganizoval například roku 1557 arcivévoda Ferdinand II. Tyrolský, syn Ferdinanda I., v Praze. Právě husarský nebo též uherský turnaj byl jeho specialitou.²¹³ Tento typ turnaje byl neobvyklý tím, že jeho účastníci bojovali oděni do krojů uherských jezdců, zatímco jejich soupeři vystoupili v maskách Turků a arabských válečníků. Sám arcikníže byl, jako husarský hejtman, oděn do dlouhého červeného pláště uherského střihu. Nezbytnou součástí jeho převleku byla těžká zakřivená šavle, hejtmanský palcát a aby bylo husarské vzezření co nejpřesnější i černý knír. Inspirací pro tento druh turnaje byla tehdejší situace v habsburském soustátí, protože v tomto roce představoval aktuální hrozbu turecký vpád do Uher.²¹⁴

Tjost (německy také Lanzenstechen) je soubojem dvou rytířů jedoucích na koni s dřevcem. Při této disciplíně jedou oba rytíři v plné zbroji po pravé a levé straně bariéry a snaží se pomocí tupého nebo jinak upraveného dřevce si navzájem zasadit úder tak, aby byl protivník sražen z koně nebo aby jej alespoň zasáhl do štítu nebo přilbice.²¹⁵

Turnaje, karusely, jezdecké přehlídky a jiné podobné události bývaly prováděny na závěr šlechtické slavnosti.²¹⁶

Druhým typem turnajů byl tzv. pěší turnaj. Jako příklad zde uvádím jeden turnaj, který se konal ve Svaté říši římské národa německého, konkrétně v Drážďanech. Drážďany také započaly další trend, totiž reorganizaci zastaralých druhů turnajů. August Silný představil tzv. pěší turnaj v roce 1709, 1714 a 1719 za použití brnění a zbraní odebraných ze skladu. Spousta listin uložených v drážďanském archivu dokazuje, že dvořané a armáda kadetů, pro které již byly tyto výstroje zastaralé, již nevěděli, jak je používat.²¹⁷

V 18. století turnaj stále ještě existoval jako „sport“ i jako druh zábavy, jak můžeme vidět v letech 1720 a 1730 z knihy o turnajích za Karla Albrechta, který se roku 1726 stal kurfiřtem Bavorska (císařem roku 1742). Kniha je iluminovaným pergamenovým rukopisem,

²¹¹ MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*, s. 34.

²¹² *haute école* udělalo koně vnímavějšího, ovladatelnějšího a čilejšího. BÉHAR, Pierre – WATANABE-O'KELLY, Helen. *Spectaculum Europaeum*, s. 598.

²¹³ SANDBICHLER, Veronika. „Übungen, die edeln Kavalieren ziemen“: Habsburger Turniere im 15. und 16. Jahrhundert, S. 66.

²¹⁴ BŮŽEK, Václav, et al. *Člověk českého raného novověku*. 1. vydání. Praha: Argo, 2007. s. 433. ISBN 978-80-7203-694-3.

²¹⁵ WIKIPEDIA. *Tjost*. „Creative Commons Attribution/Share Alike“, 6. květen 2012 [cit. 2012-06-25]. URL:<<http://de.wikipedia.org/wiki/Tjost>>.

²¹⁶ MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*, s. 20.

²¹⁷ BÉHAR, Pierre – WATANABE-O'KELLY, Helen. *Spectaculum Europaeum*, s. 603.

který zaznamenává třicet různých turnajů konaných převážně v Mnichově mezi lety 1717 a 1734. Turnaj prý skutečně upadl po polovině 18. století, jen někdy byl znovu uspořádán jako určitá historická rekonstrukce.²¹⁸

²¹⁸ Tamtéž, s. 603.

8 Organizátoři "tradičního českého turnaje"

Nyní je na čase představit spoluorganizátory připravovaného turnaje. Mezi přátele Františka Ferdinanda Kinského a současně mezi „objevitele zapomenuté tradice“ patří hrabata Vilém a Josef Adam Auersperg, kníže Karel Egon Fürstenberg, František Salm a Josef hrabě Canal.²¹⁹

Údaje o osobě Františka Ferdinanda hraběte Kinského, který se ujal organizace tzv. "tradičního českého turnaje", jsem již uvedla ve 3. kapitole.

Informací o jednotlivých spoluorganizátorech je bohužel velice málo, navíc nám situaci ztěžuje skutečnost, že snad v každém rodě bylo určité jméno oblíbené a téměř každý příslušník rodu toto jméno nesl, navíc všechna jména nejsou v genealogických příručkách uváděna, můžeme mnohokrát pouze odhadovat, že se jedná o danou osobu pouze podle pomůcky uvedených let, kdy žil. Z toho důvodu uvádím alespoň stručný popis rodů, z kterých jednotlivci pocházeli.

Fürstenberkové (Fürstenberg)

Pocházejí z rodu hrabat z Urachu, jehož počátky spadají do 11. století. Jako rod knížat a landkrabat z Fürstenbergu patřili k nejvyšším a také nejbohatším šlechtickým rodinám v zemi.²²⁰ Svůj název odvozují od zámku a města, které se nacházejí se ve Schwarzwald.²²¹

Významným představitelem tohoto rodu byl ve druhé polovině 18. století bezesporu Karel Egon kníže z Fürstenberka, jenž od roku 1771 zastával úřad nejvyššího purkrabí Království českého.²²² Z této funkce byl však odvolán 18. srpna 1781 poté, co se odmítl podřídit centralizaci císaře Josefa II. Zároveň přišel i o místo prezidenta zemského gubernia.²²³ Byl v pořadí druhým prezidentem České společnosti nauk.²²⁴ Fürstenberkové vlastnili v té době například panství Křivoklát.²²⁵ Nositelů jména Karel Egon bylo v tomto rodu bohužel několik, což nám ztěžuje orientaci o kterého představitele se jednalo. Tento kníže Karel Egon však zemřel ještě roku 1787.²²⁶ Muselo se tedy jednat o jiného jmenovce.

²¹⁹ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a. O těchto šlechticích a jejich rodech můžeme čerpat informace z: von WURZBACH, Konstant. Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich.

²²⁰ MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, s. 82.

²²¹ ZEDLER, Johann Heinrich. *Grosses vollständiges Universallexicon aller Wissenschaften und Künste* 9. Halle und Leipzig, 1735, S. 1147.

²²² VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792*, s. 356.

²²³ Tamtéž, s. 123.

²²⁴ Tamtéž, s. 239.

²²⁵ VALENTA, Aleš. *Lesk a bída barokní aristokracie*. 1. vydání. České Budějovice: Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2011, s. 257. ISBN 978-80-86829-62-3.

²²⁶ Tamtéž, s. 367.

Canalové (Canal)

Canalové mají svůj původ v Benátkách, odkud přešli do Korutan. Roku 1640 byli Canalové na Ehrenbergu povýšeni do šlechtického stavu.²²⁷ Z tohoto rodu pocházelo kromě jiných významných lidí také dost vojenských plukovníků a generálů.²²⁸ Spoluorganizátorem turnaje byl pravděpodobně Josef Emanuel (Giuseppe Emanuelle) hrabě Canal de Malabaila, který se narodil 3. června 1745 ve Vídni.²²⁹ Stal se například zakladatelem první veřejné zahrady v českých zemích – tzv. Kanálky. Byl také dohlížitelem někdejší zednářské lóže, vzniklé roku 1783 v Praze, která se jmenovala K pravdě a jednotě. Včele této nově založené lóže stanul jako stolní mistr Filip hrabě Clary.²³⁰ Hrabě Clary však odešel po vydání Zednářského patentu roku 1785 a novým stolním mistrem se tak stal Josef Canal.²³¹ Členem této pražské lóže byl například Karel Rafael Ungar či Ignác Cornova. Josef Canal dal členům lóže k dispozici svou zahradu, kde byly následně pořádány společenské schůze, a dokonce roku 1785 udělal ze svého pražského paláce sídlo lóže, kde bratrům vyčlenil knihovnu a několik pokojů. Lóže K pravdě a jednotě se nedlouho poté stala v pořadí druhou nejpočetnější lóží v Praze.²³² Roku 1789 ho Vlastenecká hospodářská společnost jmenovala svým členem, o čtyři roky později se stal dokonce jejím předsedou. Předsedou Vlastenecké hospodářské společnosti byl až do své smrti, tedy do února 1826.²³³

Salmové (Salm)

Rod Salmů se řadí mezi velmi rozvětvené rodiny. První zmínka o nich pochází z konce 10. století spolu s nejstarším prapředkem rodu – Siegfriedem hrabětem v Moselgau a Lucembursku. Pojmenování Salm znamená losos, ten je také základním erbovním znamením rodu. Tento rod se o několik generací později rozdělil na dvě hlavní větve: Ober-Salm a Nieder-Salm. Jméno rodu se udrželo dodnes i přesto, že pokud bychom sledovali jejich vývoj po meči, zjistili bychom, že všechny větve již dávno.²³⁴

Auerspergové (Auersperg)

Jejich původ není zcela jednoznačný. Podle některých pramenů pocházejí Auerspergové z Kraňska (dnešní Slovinsko), své sídlo měli na hradě zvaném Turjak. Dle

²²⁷ MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: od Bílé hory do současnosti 1.*, s. 132.

²²⁸ ZEDLER, Johann Heinrich. *Grosses vollständiges Universallexicon aller Wissenschaften und Künste* 5. Halle und Leipzig, 1733. S. 265.

²²⁹ von WURZBACH, Konstant. *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*. Zweiter Teil. 1857, 247-248.

²³⁰ VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792*, s. 230.

²³¹ CERMAN, Ivo. *Šlechtická kultura v 18. století: filozofové, mystici, politici*. 1. vydání. Praha: NLN, 2011, s. 163-164. ISBN 978-80-7422-122-4.

²³² Tamtéž, s. 157.

²³³ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný* 16. Praha: 1900, s. 686.

²³⁴ MAŠEK, Petr. *Modrá krev*, s. 238.

jiných pramenů mají svůj původ ve Švábsku, kde o nich existuje první zmínka roku 1067. Roku 1550 se stali svobodnými pány a roku 1630 je čekalo povýšení do hraběcího stavu. V 17. století došlo k rozdělení rodu na hraběcí a knížecí linii. V polovině 18. století se Auerspergové usadili v Čechách. V Čechách získali sňatkem Karla Josefa Antonína Auersperga s Marií Josefou z Trautsohnu roku 1744 rozsáhlý majetek po vymřelých hrabatech z Trautsohnu.²³⁵ Kníže Josef Adam Auersperg byl v dopisech osločován jako „*knížecí milost*“.²³⁶

Šternberkové (Sternberg)

V dopisech je také uveden Jáchym a Leopold Šternberk.²³⁷ Hrabě Jáchym ze Šternberka byl důstojníkem. Po vystoupení z vojenské služby roku 1785 se rozhodl zabývat vědou, zajímal se například o fyziku, když sledoval elektřinu ve spojení s blesky. Od roku 1790 se stal řádným členem České společnosti nauk v Praze a s některými členy této společnosti spolupracoval na vědeckých experimentech,²³⁸ rovněž často přispíval do jejích periodik. Zájem projevoval taktéž o chemii či alchymii.²³⁹ Zúčastnil se vědecké expedice České společnosti nauk do Švédska a Ruska. O expedici zveřejnil hospodářsko-přírodovědecké zprávy. Roku 1798, po smrti svého otce Jana Nepomuka, převzal rodinný majetek v Čechách a stanul tak včele rodu²⁴⁰ (starší bratr Jan zemřel roku 1789 na následky nemoci ve vojenském táboře v Sedmihradsku).²⁴¹ Byl vlastenecky zaměřeným filantropem, který přispíval na podporu věd, věnoval peníze nadacím pro talentované studenty a zaplatil vydání slavné řeči přednesené Josefem Dobrovským při příležitosti korunovace Leopolda II. českým králem.²⁴² Zemřel v říjnu roku 1808.²⁴³

Další šlechtici jako například František Anton hrabě Desfours, František hrabě Příchovský, Filip hrabě Sweerts-Spork, František Josef hrabě z Vrtby, Filip hrabě Clary, Kristián Clam či Ernst hrabě Valdštejn²⁴⁴ jsou v dopisech jmenováni pouze na dvou místech, jelikož nepatří mezi pořadatele turnaje, nevěnovala jsem jim větší pozornost.

²³⁵ MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 37.

²³⁶ „... *Fürst(iche) Gnaden*...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 32.

²³⁷ Joachim Sternberg, Leopold Sternberg. SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 2.

²³⁸ CERMAN, Ivo. *Šlechtická kultura v 18. století*, s. 179-183.

²³⁹ Tamtéž, s. 429.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 436.

²⁴¹ Tamtéž, s. 429.

²⁴² Tamtéž, s. 436.

²⁴³ Tamtéž, s. 439.

²⁴⁴ „...*Frantz Anton Graf Desfours, Franz Graf Przychowski, Philipp Graf Sweerts Spork, Franz Joseph Graf Vrtby, Clary Graf Philipp, Clam Christian, Ernst Graf Waldstein*...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 2.

9 Přípravy na turnaj

Odpověď na otázku proč chtěli čeští stavové ke korunovaci Leopolda II. českým králem uspořádat turnaj, nalezneme v jednom dopise z 10. ledna roku 1791, kde se píše, že: „*chvályhodným stavům Čech velmi záleží na bližící se korunovaci jejich krále nejvznešenější osobou Jeho císařského královského Veličenstva Leopolda II. nejen ze zvyku, ale i ze skutečné věrné láskyplné osobní úcty k němu, a proto svého nejmilostivějšího panovníka chtějí oslavit s odpovídající důstojností.*“²⁴⁵ Dopis byl podepsán všemi pěti pořadateli. Právě turnaj jim tedy připadal jako nejlepší typ slavnosti k uctění svého nového krále.

Zde se přímo nabízí otázka, jaký měl na uspořádání turnaje názor sám panovník. „...*Jeho veličenstvo souhlasilo s podívanou turnaje, kterou si přálo uspořádat několik šlechticů, ovšem v případě, že se neobjeví žádné nepříjemné okolnosti.*“²⁴⁶ Leopold II. se také rozhodl „...*slavnost přenechat organizaci stavů a šlechty, ale přál si odstranit všechnu zábavu, která by mohla být nebezpečná, urážlivá a neodpovídající vkusu naší doby.*“²⁴⁷

Bylo zde také upozorněno, že slavnost musí odpovídat zvykům doby, ve které žijí a nesmí u cizinců vyvolat kritiku.²⁴⁸

Čeští zemští šlechtici sami o sobě někdy hovořili jako o rytířích. Záležitostmi turnaje se zabývali na zasedáních. Takové zasedání se konalo například i 7. března 1791 v Praze. Zde se šlechtici shodli, že maršálem turnaje, jakožto nejvyšší postavou při budoucím uspořádaném turnaji, by neměl být nikdo jiný než kníže Jan Adam Auersperg. Napsali mu proto dopis, ale protože od něj nedostali odpověď, vyslali do Vídně „rytíře“ Františka hraběte Kinského, aby se pomocí něj dozvěděli konečné rozřešení této záležitosti, tedy jak mají uchopit tyto plány, aby vedly k podrobnějšímu vysvětlení rytířských cvičení a tím pádem aby se předešlo ohrožení nezbytných příprav.²⁴⁹ Na tom se shodli a pod tímto dopisem byli

²⁴⁵ „...*Die löbl. Stände Böhmens bedacht sind die bevorstehende Krönung ihnes Königes in der erlauchtetsten Person S. K. K. Majestät Leopold II. sowohl herkömmlichen Brauche nach, als auch, und vielmehr aus treuen, liebevoller persönlichen Verehrung dieses gütigsten Monarchen mit einer angemessenen Feierlichkeit zu begehen.*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 5.

²⁴⁶ „...*Seine Majestät billigten daher das Schauspiel eines Turniers, welches dem Verlauten nach einige vom Adel geben wollen, uns wobei es zu unangenehmen Auftritten komen dürfte.*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 9.

²⁴⁷ „...*Se: Maj: die Bestimmung dieser Feste der Stände und des Adels überlassen, dabei aber alle gefährliche, anzügliche, und dem Geschmack unserer Zeiten nicht angemessene Belustigungen beseitiget wünschen.*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 9.

²⁴⁸ „...*so wie den Sitten des Zeitalters, in dem wir leben, angemessen sein müssen, und sich keiner gegründeter Critic auch bei Auswärtigen auszusetzen.*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 9.

²⁴⁹ „...*Zusamsizung der sämtlichen Turnierritters in Prag den 7. März befaßen worden, daß nach dem seiner fürstlichen Gnaden geäußerten Antrag eine Stelle bei diesem hier abzuhaltenden Ritterspiel begleiten zu wollen, und sammtliche Ritters die erste Stelle nemlich des Turnier-Marschalls Euer fürstliche Gnaden zugedacht haben, wir aber auf unser lezthin an Euer fürstliche Gnaden gerichtetes Schreiben bis izt noch keine entscheidende Antwort erhalten; so wir uns gezwungen den Ritters Franz Graf Kinsky nach Wien abzusenden, um die endliche Etschlüsung von Euer fürstliche Gnaden zu erfahren; zu welchen Ende auch die Plane*

podepsáni František Antonín hrabě Desfours, Bedřich hrabě Desfours, Karel kníže z Fürstenberga, František hrabě Salm, František Ferdinand Kinský za sebe a za své dva syny, Josef hrabě Canal, František hrabě Přichovský, Filip hrabě Sweerts-Spork, František Josef hrabě z Vrtby, Jáchym Šternberk, Leopold Šternberk, Filip hrabě Clary, Kristián Clam a Ernst hrabě Valdštejn.

Vyslaný František Ferdinand hrabě Kinský za ním skutečně přijel a přátelky mu sdělil „návrh k příležitosti blížící se české korunovace našeho nejobrotivějšího panovníka“.²⁵⁰ Oslovený kníže Auersperg se po uvážení záležitosti rozhodl podat odpověď sám. Ve svém dopise, psaném ve Vídni dne 23. ledna 1791, vyjádřil pro turnaj pochopení, když psal, že „v turnaji, pořádaném prvním šlechticem v Praze, vidí patrný důkaz vůči našemu nejmilostivějšímu panovníkovi, který v sobě nese nepředstíranou lásku a skutečnou úctu. Turnaj prý zároveň ukáže, že naše šlechta se v rytířských cvičeních dokáže vyrovnat předkům.“²⁵¹ Jan Adam kníže Auersperg byl tomuto podniku nakloněn, avšak musel urozeným pánům s povzdechem sdělit: „Jak velice jsem si přál podílet se na této rytířské hře a poctě! Samotný můj věk mi však brání Vám i sobě toto přání splnit. Kdybych ale mohl v této záležitosti zastávat funkci, která by byla přiměřená mému věku, a při níž bych se mohl vyznamenat, žádám vás tímto o vstřícné vyjádření a případné sdělení kompletního plánu této rytířské hry.“²⁵² Pozice maršála turnaje se tedy kníže Jan Adam Auersperg s ohledem na svůj věk vzdal, ale nadále měl zájem tento počín sledovat a případně se na něm spolupodílet, ovšem z jiné méně významné funkce. Co se týče prázdné pozice maršála turnaje, navrhoval na toto místo hraběte Františka Ferdinanda Kinského.²⁵³

Předtím než se přešlo k organizaci, bylo nutné znát mínění ostatních budoucích účastníků, jestli by nebylo lepší místo turnaje uspořádat karusel: „předtím aby byl poslán názor každého kavalíra, aby se vidělo, jestli tíhne spíše ke karuselu nebo k turnaji. Většina z oslovených kavalírů, na základě odeslaných dopisů, nachází zalíbení v turnaji. Výdaje na

hochderselben vorgelegt werden, damit durch die uher Erklärung die Rittersübungen, und die dazu erforderliche Vorbereitungen nicht gehindert worden mögen...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 2.

²⁵⁰ „...Entwurf eines bei Gelegenheit der bevorstehenden böhmischen Krönung unseres gütigsten Monarchen...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 3.

²⁵¹ „...von dem ersten Adel in Prag zu haltenden Turniers ist ein merklicher Beweis der gegen unseren gnädigsten Souverain tragenden ungeheuchelten Liebe, und wahrer Ehrfurcht, und beweiset zugleich, dass unser Adel dem Alten in Ritterlichen Übungen und Geschicklichkeit gleichkommen könne...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 3.

²⁵² „Wie sehr wünschte ich an diesem Ritterspiel und Ehre theilzunehmen! Allein mein Alter verhinderet mich diesen Wunsch zu erfüllen. Wenn ich aber bei dieser Function eine Stelle, die meinen Jahren angemessen, und wo ich mich dabei auszeichnen könnte, zu vertreten in Stande bin, so erbitte ich mir darüber die Gefällige Äußerung zu eben, und mir allenfalls den gantzen Plan dieses Ritterspiels ohneschwehr mitzutheilen.“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 3.

²⁵³ „Meiner Meinung nach sollte man ihm zum Tournir Marschall begehren. Auersperg“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 3.

karusel by totiž zdaleka přesáhly výdaje na turnaj zejména oblečením a kočárem se spřežením, které by muselo být velmi nádherné a pro takovou slavnost by nemohlo vyjít na částku pod 1000 zlatých.²⁵⁴ Uspořádáním turnaje chtěli dát důkaz ostatní šlechtě, že pokud budou spolupracovat, pak se celá jeho příprava výrazně usnadní. Dvoru své rozhodnutí chtěli představit už při korunovaci, kdy mu přislíbí, že pro ni a pro panovníka dokážou připravit krásnou podívanou. Turnajem chtěli také dokázat, že nechtějí následovat ostatní země,²⁵⁵ zřejmě co se týče uspořádání karuselu.

Přípravná komise svůj turnaj ospravedlňovala právě díky porovnání s jinými zeměmi, kde se karusel v minulosti konal. Zřejmě tušila, že se nebude vídeňské vládě tento nápad moc zamlouvat. Proč by se ale turnaj nemohl konat nyní navíc při nejdůležitější slavnosti, když „karusel a jemu podobné záležitosti odpovídající místu, kde byly pořádány, uspořádala šlechta pro dvůr v Uhrách a na Moravě. V Čechách by se měl při korunovaci Leopolda II. konat turnaj na základě představ českých šlechticů, poté měl následovat karusel a nakonec měli všichni rytíři společně jet na koních Contradanz.“²⁵⁶ Česká zemská šlechta se nechtěla vyrovnat těmto zemím, spíše je chtěla předstihnout v okázalosti podobné slavnosti. Takto představila svůj nápad vídeňskému dvoru. Následoval však seznam dvou skupin rytířů – těch, kteří se vyjádřili pro turnaj, ale nehodlali se účastnit karuselu, a druhých, kteří opačně souhlasili s karuselem, ale turnaj nechtěli,²⁵⁷ čímž se záležitost zkomplikovala. Dopis je datován 17. prosince 1790 v Praze, odesílatel bohužel není uveden.

Hrabě František Ferdinand Kinský poté shledal, že by bylo vhodné věci projednávat společně a „scházet se jednou nebo dvakrát týdně, přičemž tyto dny by byly pevně stanovené, a kde by všichni zúčastnění o projednávaných věcech hlasovali. Také by zde měli předkládat své návrhy a vyjadřovat svá stanoviska.“²⁵⁸ Dále uznal, že v tuto chvíli nadešel čas na přípravy k turnaji, a proto je nejnnutnější začít se cvičit v jezdeckém umění, jmenovitě v kvintáně a v běhání ke kroužku. Výcvik měl být prováděn v jezdecké škole za přítomnosti

²⁵⁴ „...Bevor um die Meinung jedes Cavalier herum gesändet worden, um zu sehen, ob sie eher zum Carusel, oder Turnir incliniren. Nach eingegangener Lista findet sich das so zu sagen meistens sich zum Turnir aufgeschrieben. Das die Auslagen zum Carusel weit die eines Turnirs übersteigen, da die Kleitung, Pferd Equipage, die sehr prächtig sein muss zu ein solchen Fest unter 1000 G: nicht kann bestritten werden...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 34.

²⁵⁵ „...Um der ganzen Nobless zu beweisen, wie die Zusamgetretenen alles zu erleichtere, um bei der Krönung sowohl den Hof ihren Willen zu beweisen eine schöne Unterhaltung zu machen, als zu beweisen, das die denen anderen Ländern nicht nachgehen wollen.“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 34.

²⁵⁶ „...In Ungarn und Mähren wurde von der Noblesse für den Hof Carosel, und dergleichen Sachen gegeben, die der Geburt anständig sind; man ist also um in Böhmen nicht weniger zuthun, auf den Gedanken verfallen, bei der Krönung ein Turnier – dann ein Carosel – und zu Ende von allen Rittern zusammen ein Contradanz zu Pferde zureiten...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 4. Contre-dance neboli český čtyřverylka byl druh řadového secvičeného tance. PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 21.

²⁵⁷ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 5.

²⁵⁸ „...Eigene Sitzungen an 1 oder 2 bestimmten Tagen der Woche festzusetzen, wobei alle die Ritter so eine geltende Stimme hiezu haben, die daselbst unterschiedenen Punkte, müssen als denn in eine zusammenhängende Ordnung gebracht werden...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 7.

odborníků. Nezbytná byla také zkouška brnění.²⁵⁹

Odlíšné představy jednotlivých šlechticů se objevily, jak jsme měli možnost vidět výše, už na začátku vzájemné korespondence. Hrabě Kinský proto věřil, že když se všichni účastníci a pořadatelé budou pravidelně scházet a o všem spolu budou debatovat, předejte se problémům. Shodnout se však ani tak nebylo jednoduché. Hrabě Josef Canal chtěl totiž představit staroněmecký turnaj se staroněmeckým oblečením, dokonce vyjádřil nedůvěru v pořádání skutečného českého turnaje. S tím souhlasil i hrabě Auersperg, který myšlenku německého typu turnaje podpořil i sdělením, že by bylo vhodné použít pouze lehké plechové kyrysy. Problém se najednou objevil také v tom, co se stane s kopím (dřevcem). Zmínění pánové poté uznali, že pro tento případ by měl být zhotoven úplně jiný plán. „*Turnaj prý dále nebudou nazývat turnajem, ale karuselem, tak jako všechny turnajové hry s lidmi v maskách, jež se dost často pořádaly v minulých stoletích a i v současnosti, ačkoliv nikdy bez obratnosti s kopím (dřevcem)*“.²⁶⁰ Měl na mysli spíše zinscenovat karusel jako divadlení představení. Takový názor ovšem nesdílel František Ferdinand Kinský a několik dalších, kteří chtěli navázat na dřívější české turnaje a na zapomenutou tradici dávných českých rytířů, patrný je zde tedy vlastenecký tón. Dokonce si pro sebe, ale i pro ukázkou a argumentaci ostatním, nechali sepsat dějiny českých turnajů. Tyto dějiny, psané v latině, začínaly rokem 1112 a končily rokem 1642.²⁶¹ Tataž historie byla sepsána i německy. Podle jejich přesvědčení se údajně turnaje ve Svaté říši římské národa německého udržely do roku 1487. V Čechách však byla situace jiná. Němci prý totiž Čechy na svých německých kolbištích nemuseli či spíše je přímo nesnášeli, a proto Češi využívali raději každé příležitosti ke cvičení doma, zejména během slavnostních událostí, jakými byly například korunovace či svatby. Tak je to uvedeno i v následujícím dopise: „*Turnaje byly zavedeny z popudu císaře Jindřicha v roce 938 z toho důvodu, aby šlechtu odvedly od nudného, bohatého a prohýřeného života, dále také proto, aby šlechtu neustále udržovaly ve válečnických dovednostech. Takto přetrvávaly v Německu neboli ve Svaté říši římské národa německého až do roku 1487. Jak se však stále více prosazovala síla střelného prachu a účinků děl, staly se tyto válečnické dovednosti zbytečnými a válka se musela začít řídit jinými pravidly. Podobné začátky nastaly v Čechách s jejich*

²⁵⁹ „...Für itzt ist das nothwendigste Reitübungen an dem Quintane oder einige Uibungen des Ringrennens vorzunehmen, welches Vorübungen zum Turnier sind und wozu zu förderst eine Qualite in einer Reitschule gemacht werden muß. Uiber alles aber ist der Versuch eines Harnisches, er sey auch wie immer vonnöthen...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 7.

²⁶⁰ „...Sondern man will bloß ein altdeutsches Turnier vorstellen, darum auch alt deutsche Tracht annehmen. Bei diesem Begriff hat der H. Graf Canal recht und auch des H. Grafen von Auersperg Gedanke von bloß leicht blechenen Kürassen stimmt damit überein, wie soll es aber dann mit den Lanzen werden? Auch wird man das nicht Turnier sondern Caroussel eigentlicher nennen, was fest alle die Turnierspiele mit masquierten Personen waren, die häufig genug im vorigen und itzigen Jahrhundert aufgeführt hat, obwohl nie ohne Geschicklichkeit der Lanze...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 6.

²⁶¹ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 14-17.

vévody a poté králi, protože ale německá šlechta české šlechtě, jako slovanského původu, nechtěla dopřát stejného postavení, navíc také nenáviděla její roustocí statečnost. Také Čechy jako kurfiřtská země a království s žádným německým krajem nebyly dohodnuty, což Čechy tak mrzelo, že z toho důvodu zřídka navštěvovali německá kolbiště a když je přece jen někdo časem navštívil, pak byl stejně přijat do bavorského nebo saského kraje. Naproti tomu se Češi cvičili v domácích oslavách při každé korunovaci a jindy při svatbě nějakého šlechtice z vyššího stavu a při jiných slavnostech. Běžným vybavením k turnaji a stejnou nádherou si počínali v podstatě podle německých stanov, kde si ale nevzali tak striktně za příklad základní pravidlo, ale byly udržovány podle doby, okolností a místa.²⁶²

Hrabě Josef Canal zval ostatní šlechtice jménem přípravné komise: „Příští úterý 15. února na desátou hodinu jsou všichni páni rytíři zváni k hraběti Vilému Auerspergovi k první poradě ohledně turnaje.“²⁶³ V dopise žádal, aby každý pod svým vypsaným jménem poznamenal, zda se na poradě ukáže nebo nikoliv. Jaká byla reakce šlechticů? Někteří oslovení šlechtici se vůbec nevyjádřili. Mezi ty, kteří však vyjádřili ochotu přijít a zúčastnit se schůze, patřil hrabě František Ferdinand Kinský, hrabě Příchovský, hrabě Auersperg, hrabě Josef Canal, František ze Salmu, Karel Egon kníže Fürstenberg a hrabě Clam.²⁶⁴ Záleželo na jejich rozhodnutí, zda složí částku 10 000 zlatých k postavení slušného amfiteátru, kde měl turnaj probíhat. Sami věřili, že i měšťané z lásky k panovníkovi budou chtít přispět svým dílem ke stavbě amfiteátru a že k ní poskytnou alespoň potřebné dřevo. Onen amfiteátr se měl nacházet u Invalidovny.²⁶⁵ Protože nebyla zaznamenána žádná odezva, žádali šlechtici

²⁶² „Die Turniere sind im Jahr 938 von Kaiser Heinrich aus der Absicht eingeführet werden, um den Adel von faulen, üppigen und schwelgerischen Leben abzuziehen, selben Belohnung zu zu werden, und ihme stets in kriegerischer Übung erhalten, diese dauerten in Deutschland oder im Römischen Reich bis zum Jahre 1487... weil durch die immer mehr erkannte Pulverkraft und Wirkung der Kanonen diese Kriegsübungen ohnmächtig wurden, und der Krieg mit anderen Regeln geführt werden musste... Zu diesen erschienen reich anfangs die Böhmen mit ihren Herzogen und in der Folge denen Königen, weil aber der deutsche Adel den böhmischen als slawischer Herkunft nicht gleichen Rang an gönnen wolte, anderntheils dessen ausgebreitete Tapferkeit verabscheunte, mithin anstunde selben zu denen deutschen Turnieren zu zulassen, auch Böhmen als ein Kurland und Königreich für sich, mit einen deutschen Kreiss vereinbahret war, werdross es die Böhmen, dass sie darum selten die deutschen Turnierplätze besuchten, und wenn es ja zu Zeiten von einigen geschahe, so sind selbe in den bayerischen und sächsischen Kreiss eingenommen worden. Dergegen übten sich die Böhmen zu Hausfest bei jeder Königskrönung und sonst bei hohen Hochzeits und andern Feierlichkeiten, wie auch hin und her im Staat und auf Gewissen im Kreissen gewählten Plätzen. Die gewöhnliche Zurüstung zu Turniren und derselben Gespräche verhilt sich einigermaassen nach der Satzung der deutschen, welche aber nicht so genau zur Grundregel genommen, sondern nach Zeit, Umständen und Localitat beobachtet wurde...“ SOA Zámrsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 21.

²⁶³ „Künftigen Dienstag als den 15. Februar werden die sämtlichen Herrn Ritters zur ersten Berathschlagung des Turniers zum Grafen Vilhelm Auersperg um 10 Uhr geladen, man bittet daher, daß ein jeder unter seinem Namen befüge, ob er erscheinen werde oder nicht.“ SOA Zámrsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 18.

²⁶⁴ V pozvánce k hraběti Vilému Auerspergovi nejsou u šlechticů uvedena křestní jména. SOA Zámrsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 18.

²⁶⁵ „...Und es nur darauf ankam, daß die hochlöbliche Herrn Stände zur Herstellung eines anständigen Ampfiteaters bei dem Invalidenhaus, den Betrag 10 000 herzustellen sich anheischig machen, fals die Bürgerschaft aus Liebe zum Monarchen das nöthige Holz dazu geben wollte...“ SOA Zámrsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 85, sign. 1b, fol. 12.

o převzetí stavby amfiteátru stavovské shromáždění.²⁶⁶ Stavbu amfiteátru, jako jedinou záležitost, odmítali hradit ze svých vlastních zdrojů.

Některá šlechta poté vyslovila přání, aby se „*od karuselu odstoupilo z toho důvodu, že taková slavnost mohla být uspořádána pouze skrz přepychové oblečení a skvostný kočár se spřežením. A nejvíce mohla odrazovat právě skutečnost, že by výstroj k této turnajové slavnosti mohla vyjít na mnoho tisíc zlatých.*“²⁶⁷ I díky tomu se pořadatelé posléze raději přiklonili k uspořádání tzv. „*zábavného turnaje*“.²⁶⁸ K onomu „zábavnému turnaji“, aby byl úspěšný, bylo zapotřebí získat si přízeň co možná nejvíce urozených rytířů.²⁶⁹

Takovýto typ turnaje si kladl za cíl především veřejné obveselení. I staré turnaje prý měly stejný původ, byly udržovány z důvodu zábavy a radosti. Tímto argumentem si organizátoři dovolovali uvést v Čechách dosud nikdy neviděnou „slavnost pro zábavu“, ve které by se ovšem nesmělo zapomenout na předvedení bojového umění v obratnosti s mečem a kopím a umění jízdy na koni, tak jak to bylo běžné u dřívějších turnajových cvičení.²⁷⁰

Přesto se zde snažili opět prosadit a poukázat na slavnou historii a své slavné předky. „...*Při této velké korunovační slavnosti chtěli představit staré rytířské turnaje jako slavné obnovení statečnosti a obratnosti svých starých předků, a zároveň také jako nádhernou a příjemnou divadelní hru.*“²⁷¹ Mělo se tedy opět bezpochyby jednat o představení turnaje coby historické rekonstrukce, i když s útlukem v podobě prvků teatrálnosti.²⁷² Takové vyznění se samozřejmě nehodilo vídeňské vládě, která spoluzapříčinila nezdar tohoto podniku a celý počín tak zkrachoval již na papíře. Tak se píše v dopise: „*tak to zaniklo na nápadu, aby*

²⁶⁶ „...*Verlangen bloß von der Hochlöblichen Ständeversammlung die Uibernahme der Erbauung des Amphitheaters...*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 85, sign. 1b, fol. 3.

²⁶⁷ „...*Von Carosel kommt deswegen ab, weit ein solches Fest blos durch die Pracht der Kleider und Equipage glänzend kann gemacht werden, und da vielleicht viele eben abschrecken könnte, als ob die Rüstungen zu diesen Turnierfest auf viele tausend Gulden sich beläufen könnten...*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 12.

²⁶⁸ „*zábavný turnaj*“ neboli Lustturnier: „*Vorladung zum einem Lustturnier des höheren Adelstandes in Böhmen bei Gelegenheit der künftigen Krönung Leopold II. in Prag.*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 1.

²⁶⁹ „...*Da man nun zu mehrerer Verherrlichung dieses Festes den Beitritt von so viel als möglich der edelsten Ritter wünschet. Die Erwegung endlich, dass auch bei Lustturnieren wirkliches verdienst kriegerischer Geschicklichkeit die eigentliche Absicht und der Nutzen der ehemaligen Turnierübungen – in Fertigkeiten der Reitkunst, Geschicklichkeit das Schwert und die Lanze zu führen...*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 5.

²⁷⁰ „...*An man näher bedachte, dass es hier Hauptsächlich auf eine öffentliche Belustigung an komme dass die alten Turniere eben denselben Ursprung hatten, ja dass selbst in den Zeiten des Turniers zu Schimpf, andre zu Scherz und Lust sind gehalten worden; so stellte sich eine Möglichkeit dar, ein ähnliches in Böhmen nie gesehenes Lustfest auszuführen...*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 1.

²⁷¹ „...*um bei diesen Krönungsfeste die alten Ritterspiele des Turnierens als eine rühmliche Erneuerung der Tapferkeit und Geschicklichkeit unser alten Vorfahren, und zugleich als ein eben so prachtvollles als angenehmes Schauspiel vorzustellen...*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 85, sign. 1b, fol. 2.

²⁷² Stejně smýšlel i o několik let dříve hrabě Jan Rudolf Chotek, když na svém panství během letní sezóny uspořádal rytířský turnaj. CERMAN, Ivo. Stavovský turnaj v Praze roku 1791: Epilog k nenapsaným dějinám. *In* Kuděj 2003/1, s. 27. Avšak skutečnost, že by se hrabě Kinský snažil navázat na Chotkův turnaj pořádaný roku 1773, se mi nepotvrdila. Jméno Chotek v korespondenci nikde nenalezneme, dokonce ani mezi korespondenty.

vyšší šlechtický stav nemohl tento turnaj slavnostně uspořádat, jako když se chtěl dříve předvést v turnajích podle staroněmeckých zvyků.²⁷³ Ovšem čeští šlechtici se nechtěli vzdát tak snadno a snažili se Vídeň přesvědčit o tom, že turnaj byl slavností přizpůsobenou přímo pro korunovaci, dosud nevídanou výjimečnou záležitostí, které je třeba se zúčastnit. K tomu hodlali poskytnout i důkazy. V přípravném konceptu pozvánky pro turnaj psal některý ze členů přípravné komise, že prý po mnoho staletí předtím nebyla v Čechách uspořádána žádná podobná rytířská hra, ve Svaté říši římské národa německého se údajně poslední turnaj konal ve 14. století ve Wormsu, takže vlastně tuto slavnost nemohl nikdo z lidí žijících v 18. století vidět. Druhým argumentem bylo naznačeno, že se jedná o starou záležitost. „*Je to slavnost založená proto, aby muži stáli na nejpevnějších pravidlech spravedlnosti, poctivosti, vlastenectví a obrany téhož.*“²⁷⁴ Třetí argument pojednával o tom, že když se v nejstarších dobách uspořádala jakákoliv slavnost, jen stěží se mohla obejít bez rytířských her. Ty běžně patřily ke slavnostem skoro ve všech zemích, a to i při příležitostech císařských voleb a korunovací.²⁷⁵ Aby tato velkolepá událost vstoupila do podvědomí lidu „*měl pár dní před slavností jezdit herold s několika trubači městem a oznamovat den turnaje.*“²⁷⁶

Česká šlechta se cítila poněkud rozlobena tím, že se Vídeň nelíbí její nápad. Cítila vlastenectví a odvolávala se na své předky: „*...Chceme být Čechy! – Čechy, tak jako oni jimi byli v zářivém období 16. století, kdy se vyznamenali skrze důstojnost a mužnost a kdy si své národní slavnosti nevypůjčili od divadla a kejklřství, ale utvořili je podle tehdejšího vkusu...*“²⁷⁷ Měla obavy z toho, jak jí budou vnímat další generace: „*...Musíme proto dbát na to, aby nás letopisy našim potomkům neukázaly v hýřivosti a nepoznali nás v zahálce skleslých slabochů, kteří se vyznamenali jenom tancem a divadelními hrami nebo pomíjivými*

²⁷³ „...so ist man auf dem Gedanken verfallen; dass der höheren Standt des Adel dieses Fest nicht feierlicher begehren könnte; als wenn er sich im Turniere nach ächter altdeutschen Sitte zeigte...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 12.

²⁷⁴ „...Dass ein Turnier nie zur Krönung anpassendes Fest sei; kann man aus folgenden Beweissen sehen. 1. Ist seid vielen Hundertjahren in Böhmen kein solches Ritterspiel gesehen worden, selsbst in Deutschland wurde des letzte zu Worms im 14ten Jahrhundert gegeben; es ist also von niemand lebenden noch je ein solches Fest gesehen worden. 2tens Ist es ein Fest, dass blos dem Manne zu steht und auf die festesten Gesätze der Rechtschaffenheit, Biederkeit, Vaterlandsliebe, Vertheidigung des selben. 3tens War in den ältesten Zeite schwerlich je eine Feierlichkeit gehalten worden; die nicht durch ein öfentliches Ritterspiel wäre verherrlicht worden; als bei Kaiserwahlen und Krönungen, und fast in allen Ländern gebräuchlich...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 12.

²⁷⁵ „...War in den ältesten Zeiten je eine Feierlichkeit gehalten worden; die nicht durch ein öfentliches Ritterspiel wäre verherrlicht worden; als bei Kaiserwahlen und Krönungen, und fast in allen Ländern gebräuchlich...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 12.

²⁷⁶ „...Einige Tage bevor der Feierlichkeit reitet der Herold mit einigen Trompetern durch die Stadt, und kündiged den Turnirtag an...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 27.

²⁷⁷ „... wollen wir Böhmen sein! – Böhmen, so wie sie in der glänzenden Epoche ihres 16ten Jahrhunderts waren, wo sie sich durch Würde und Männlichkeit auszeichneten, und wo sie ihre Nationalfeste nicht vom Theater und Gaukeleien borgten, sondern nach den damaligen Charackter bildeten...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 85, sign. 1b, fol. 2.

letní noc trvajících památkami umění a divadla.²⁷⁸

Skutečně vyvíjeli horlivou snahu, tak aby si turnaj před vídeňskou vládou prosadili. Museli také ujišťovat dvůr o svém vkusu, kde opět nechyběl odkaz na minulé doby: „...Nemáme tak zkažený vkus, jak bývá módou v tomto století, v nás se nachází stále hmota, kterou měli naši vynikající předci, máme ještě ušlechtilost, jež je dosud stále taková jakou měli předkové před tolika uplynulými lety...“²⁷⁹

Potíže vznikly však i z důvodu nákladnosti slavnosti. I když se věřilo, že turnaj přiláká do Prahy zástupy cizinců, takže díky jejich utrácení se jim peníze vložené do nákladů vrátí zpátky. „...Není pochyb, že po uveřejnění novinka podívané vzbudí zájem, díky němuž přijedou davy cizinců do Prahy, jejichž utrácení dokáže odškodnit městu a zemi nemalé režijní náklady...“²⁸⁰

Cílem tedy bylo přesvědčit Leopolda II. a vídeňskou vládu o správnosti svého rozhodnutí pořádat turnaj. Stavové věřili, že „...navržené ustanovení touženého turnaje bude druhem slavnosti, jak v případě velkolepé úcty, tak i v případě ušlechtilé myšlenky samo o sobě, odpovídající důstojnosti vznešené oslavy královské korunovace, a také že bude vhodnější než všechny ostatní způsoby, jak vyjádřit radost v takové chvíli...“²⁸¹

Sám Leopold II. stál tehdy před složitým rozhodnutím. Přestože si nepotrpěl na rytířské přežitky středověku, na rozdíl od svého syna a následníka trůnu arcivévody Františka,²⁸² nechtěl si české pány stavy rozhněvat. Byl si vědom toho, že je třeba respektovat tradici, o turnaj však nestál. Jeho postoj musel být proto vůči rytířskému turnaji opatrný, navíc si údajně nepřál, aby si čeští stavové dělali výlohy²⁸³ a ohrožovali své zdraví.²⁸⁴ S turnajem ale nakonec souhlasil.

²⁷⁸ „...Wir müssen dafür sorgen, dass wenn die Jahrbücher den Nachkommen die unsrigen aufzeigen, sie uns nicht als in Ueppigkeit, und Müßiggang herabgesunkene Weichlinge kennen lernen, die sich nur bloss durch Tänze, und Schauspiele, oder durch ephemerische eine Sommernacht dauernde Monumente der Kunst, und des Theaters auszeichnen...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 85, sign. 1b, fol. 2.

²⁷⁹ „...Wir haben keinen so verdorbenen Geschmack, wie er durch die Mode des itzigen Jahrhunderts zu sein pflegt; in uns liegt noch der Stoff, den unsere glänzende Vorfahren hatten, wir haben noch einen Adel, der noch eben das ist, was seine Ahnen vor so vielen verfloßen Jahren waren...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 85, sign. 1b, fol. 2.

²⁸⁰ „...So denn ist gar kein Zweifel, daß die Neuheit des Schauspiels, und das Interesse, welches es bei der Bekanntmachung erregen wird, eine Menge von Fremden selbst nach Prag ziehen dürfte, deren Aufwand schon alleine der Stadt und dem Lande einen nicht geringen Gemein verschaffen muß...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 85, sign. 1b, fol. 8.

²⁸¹ „...Seine Majestät von dem eifrigen Bestreben der Stände zu überzeugen...und Unterfertigte glauben, dass die vorgeschlagene Anstellung des Lustturniers eine Art von Feierlichkeit sei, die sowohl in Rücksicht des prachtvollen Ansehens, als auch in Rücksicht der edlen Vorstellung selbst der Würde des erhabenen Festes einer Königskronung so angemessen, als allen andern vorzuziehen ist...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 85, sign. 1b, fol. 18.

²⁸² Arcivévoda František téhož roku pořádal turnaj nebo karusel spjatý se slavností na zámku Laxenburg. PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 18.

²⁸³ „...Um unsern getreuen Ständen, so viel möglich Unkosten zu beseitigen, wollen wir weder an den Grenzen noch irgendwo auf unsrer Reise, sondern in Lieben die gewöhnliche Deputation empfangen.“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 86, sign. 1c, fol. 2.

²⁸⁴ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 18-19.

Nicméně Leopold Vilém Jan hrabě Kolovrat-Krakovský, nejvyšší kancléř ve spojené česko-rakouské dvorské kanceláři, byl rázně proti takovému počínu. Turnaj chápal jako zcela nesmyslný a také jako zesměšnění samotných stavů i císaře. V jeho očích byla taková událost jakýmsi nehodícím se rytířským resentimentem.²⁸⁵ Několik českých šlechticů vidělo tuto událost jinak. Ačkoliv pražská korunovace Leopolda II. českým králem nepatřila k nezbytnostem moderního státu, přesto si ji stavové přáli. Nechtěli se jednoduše podřídit modernímu mechanismu zdisciplinované společnosti.²⁸⁶

Nyní přejdeme ke konkrétním projednávaným náležitostem připravovaného turnaje, kdy organizátoři museli vyřešit různé otázky ohledně pravidel turnaje. Mezi ně patřila například otázka, jak má být rytíř oblečen, či jak má vypadat jeho štít, kopí, kde se bude nacházet kolbiště, jak má být oblečen trubač a tak dále.

Zbraně

Rytíři v tomto případě měli bojovat meči a kopími.²⁸⁷ K turnaji se používaly bodné zbraně. Nejvíce byl používán meč s jeden a půlruční rukojetí. Takový meč poskytoval kromě bodání i možnost sekání. Vedle meče se dříve také užíval lehký kord, jenž měl povahu osobní soubojové zbraně. V 15. století si získávali oblibu velké dvouruční meče. Jejich použití předcházelo zvláštní cvičení. K ochraně rytíře sloužil štít. Zpočátku byl dřevěný, krytý kovovou obrubou se středovou tzv. *puklicí*.²⁸⁸

Oblečení

Brnění bylo považováno za znak společenského postavení šlechty, bylo ztělesněním ctnosti a ideálem minulosti. Pro členy aristokratické společnosti nepředstavoval žádný jiný prostředek jejich moci a bohatství působivější symbol než drahé brnění. Žádné jiné oblečení nemohlo šlechtice ukázat lépe jako hrdinu.²⁸⁹ Pozornost byla věnována také barvám oděvů a druhu příkrývky koní. V dopise z 6. ledna 1791 bylo stanoveno, aby výstroj rytíře, stejně jako celé uspořádání slavnosti, odpovídalo rozhodnutí organizátorů. Řídit se měli podle názorů hraběte Ferdinanda Kinského a Viléma Auersperga. Každý rytíř, pokud chtěl, se mohl nabídnout a ukázat svou představu pomocí nakreslené předlohy, a spolu s tím představit i různé dokumenty, tak aby se konečně zakročilo proti již vzniklému znepokojení

²⁸⁵ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 18.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 18-19.

²⁸⁷ „...mit Lanzen oder Schwerdern zu kämpfen...“ SOA Zámruks, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 22.

²⁸⁸ MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*, s. 14.

²⁸⁹ PFAFFENBICHLER, Matthias. Das Turnier als Instrument der Habsburgischen Politik. In *Waffen und Kostümkunde* 1992, S. 13.

a přehnaným názorům v souvislosti s náklady. Aby spolu mohli soupeřit ve stejné nádheře, z toho důvodu pořadatelé pevně stanovili hodnotu celé turnajové výstroje rytíře i oblečení jeho pacholka na částku 600 zlatých. Tato částka se nesměla překročit.²⁹⁰

Při souboji bylo zapotřebí rytířovo tělo chránit použitím speciálního ochranného odění. K tomu se používaly kovové pláty na nejohroženější části těla, předtím se nosily dlouhé vzadu rozstřižené suknice, jež byly od 13. století navíc chráněny našitými pancéřovanými kroužky. Při používání zbroje, která však měla tu nevýhodu, že byla značně těžká a rytíře tlačila, bylo pohodlnější obléknout si předtím prošívanou vestu – tzv. prošívanici, aby se tlačení alespoň eliminovalo. Kromě těla bylo nutné chránit i hlavu včetně celého obličej. K tomu sloužila železná helmice. Na ni se mohlo připevnit erbovní znamení jako tzv. koruna. Ovšem to mělo hlavně dvě nevýhody. Koruna na přilbě byla jednak těžká a za druhé bylo možné ji poměrně snadno srazit soupeřem. Problém se řešil zpevněním železného límce, na který se část přilby upevnila.²⁹¹ Další rozhodnutí z hlediska bezpečnosti znělo, aby „celá výstroj rytíře byla zhotovena ze silného železného plechu.“²⁹²

Těm šlechticům, kteří měli tu čest a získali v turnaji určitý post, bylo adresováno následující upřesnění ohledně oblečení: „...*Všichni urození, kteří v turnaji zastávali nějaký úřad, jako turnajový fojt, rozdělovač přileb a hlídač, se měli dostavit oblečení do španělského barevného kabátu...*“.²⁹³ Štít, přehoz na koně a klenot na přilbě se musel shodovat s částmi erbu. Ostatní části oblečení, které budou vidět kromě brnění, zůstanou na libovolné vůli rytíře, avšak oblečení musí být dobové. Organizátoři se rozhodli všem rytířům turnaje poskytnout stejné brnění. Jako nejvhodnější tvar štítu, bez ohledu na to, zda bude stejný s těmi ostatními, doporučovali italský nebo římský, jenž je oválný a je na něm, podle původního zažitého zvyku německého národa, erb rytíře. Obsah štítu musel být namalován pouze barvami podle povolených heraldických zásad. Při nastoupení prý ponosou tyto štíty sami rytíři, a to v levé ruce, při jízdě v závodní dráze však své štíty mají předat štítonošům.²⁹⁴

²⁹⁰ „...daß, da die Rüstung der Ritter, so wie die ganze Einrichtung des Festes ächtes Kostum haben muß, solche nach der Veranstaltung der Unterzeichneten, in sonderheit der Grafen Ferdinand Kinsky und Willhelm Auersperg geschehen müsse, als welche jedem Ritter, der es verlangt mancherlei gezeichnete Muster zur Auswahl vorzuzeigen sich erlauben; und danach verschiedenen Verlaute wahrzunehmen ist, daß man sich in Ansehung des Aufwandes, etwas zu überspannte Begrieffe macht; man auch bereits die gegründete Besorgniß geschöpft, hat daß einige in Zuvorthnung der Pracht miteinander wetteifern dürften, so sezen die Unterzeichneten diesen Werth der ganzen Turniersrüstung des Ritters und seines Knechtes auf die Summe von 600 fest, welchen Betrag um aller dießfälliger Überschreitung vorzubeugen...“ SOA Zámrsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 2.

²⁹¹ MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*, s. 14.

²⁹² „die ganze Rüstung des Ritters wird von starken Eisenblech gemacht.“ SOA Zámrsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 27.

²⁹³ „alle Edle die außerdem ein Amt haben, als der Turnirvogt, Helmtheiler und Kreißwärter erscheinen in spanischen gefärbeten Mantel kleiden.“ SOA Zámrsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 27.

²⁹⁴ „...Das Schild, die Pferddecke, und das Helmkleinod mit seinen Wappenstücken bezeichne, die übrigen Kleidungsstücke, wenn welche außer den Harnisch zu sehen kommen, bleiben der Willkühr des Ritters und den

Pravidlo měli i pro oděv štítonošů. „*Oblečení štítonošů bylo upraveno pokaždé podle zvyku, zůstane proto stejně tak v současném moderním německém střihu. Kopiníci dostanou krátké kalhoty, pestré boty, okrouhlý klobouk. Barvy oblečení budou zvoleny oním rytířem a mají být v souladu s erbem.*“

Přehoz na koně

Rytířova koně zdobila látka s totožnými barvami a erbovními znaky, do níž byl oblečen jeho jezdec. Kůň měl na sobě rovněž ochrannou zbroj.²⁹⁵ Navržení vzoru koňského přehozu a také stanovení jeho předběžné ceny bylo úkolem malíře. Výrobce látky Samuel Levi se chtěl informovat ohledně vzhledu koňského přehozu. Musel pracovat podle nějakého zadání, a proto pořadateli hraběti Kinskému kladl otázky typu zdali má být použit červený šarlat, jak široký má být červený a modrý pás, jak široký má být lem, a kolik má času k vyhotovení.²⁹⁶

Věk

Mezi přímo vytyčenými organizačními body vyčteme například že „...*v těchto rytířských hrách lze v první řadě nechat soutěžit pouze turnaje schopné rytíře...*“.²⁹⁷ Další pravidlo se týkalo věku rytířů. Tak byl stanoven „*minimální věk rytíře způsobilého turnaje na dvacet let.*“²⁹⁸

Odměny

Skutečnost, že odměny byly dříve běžnou součástí turnajových klání, věděli i pořadatelé. „...*Odměny byly obvyklé a mohl je například udělit panovník. Z velké části se skládaly ze šperků, zlatých řetězů, medailí a prstenů. Na jejich udílení dohlížel turnajový fojt (správce)...*“.²⁹⁹ „...*Podle návrhu bylo stanoveno, jaké povahy budou odměny a kým budou obstarány. Odměna pro nejjobratnějšího rytíře v úderu kopím se bude skládat z krásně vypracovaných kopií, odměna pro nejzručnějšího v ráně mečem bude obsahovat krásné meče,*

Kostüm des Zeitalters überlassen, auch haben die Herren Unternehmer beschlossen für die sämtlichen Turnierenden Ritter gleichförmige Harnische zu verschaffen. Die Form der Schilde ob sie sonst reich gleichgültig ist so scheint doch den Herren Unternehmern die italiänische oder römische Form, das ist: Owl, am schicklichsten zu sein, worauf nach ursprünglicher und der deutschen Nation eigenen Sitte die Wappen der Ritter, das ist: der Schildesinhalt lediglich, mit Farben nach getrauen heraldischen Grundsätzen gemahlt sein müssen. Diese Schilde werden beim Aufzuge von dem Rittern selbst am linken Arm getragen, beim Einreiten in die Bahn, aber den Schildknappen oder Patrinis übergeben...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 8.

²⁹⁵ MŽYKOVÁ, Marie. *Karusely*, s. 14.

²⁹⁶ „...*Ob das rothe Scharlach sein soll? Wie breit sowohl der rothe als blauer Streif sein muß? Wie breit die Borthen? Wie lang zur Verfertigung Zeit ist?...*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 29.

²⁹⁷ „...*Zu diesem Ritterspiele nur wirklich Turnierfähige Ritter des ersten Ranges zugelassen werden mögen...*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 2.

²⁹⁸ „...*Wenn in einem Alter von wenigstens 20. Jahren welches auch das Alter der Turnierfähigen Ritter ist...*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 7.

²⁹⁹ „...*Premien waren immer üblich, und von dem Monarchen war ausgetheilet, sie bestunden größtentheils aus Schmuck, goldenen Ketten, Medallien und Ringen, die Austheilung geschiehet durch den Turnirvogt...*“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 27.

při jejichž výrobě sami páni organizátoři, pokud tomu pevně stanovené množství nebude stačit, ráčí zajistit.“³⁰⁰

Protože vznikly náklady na úplné uspořádání turnaje a stavové samotní je nebyli schopni uhradit, měl být k realizaci turnaje nezbytný příspěvek ze stavovského domestikálního fondu.³⁰¹ Každý rytíř, který se chtěl turnaje zúčastnit, byl proto povinen uložit do společné pokladny, zřízené pro tuto událost, 300 zlatých v hotovosti. Tyto peníze měli spravovat a zaúčtovat hrabata Salm a Canal spolu s knížetem z Fürstenberka. Tato odevzdaná částka měla být použita na výrobu celé výstroje pro rytíře a jejich koně, která podle předběžných odhadů mohla vyjít na částku mezi třema sty až čtyřmi sty zlatých.³⁰²

Postavy

Pro turnaje byla důležitá existence pravidel a různých osob s turnajem spjatých. Důležité místo zastávali takzvaní *žakéři*. Jejich úkolem bylo aktivně se zapojovat do šíření zásluh jednotlivých účastníků turnaje a to tak, že vychvalovali rytířovy vlastnosti. Dnes bychom jednoduše mohli říci, že jejich cílem bylo zkrátka udělat rytíři reklamu. Z žakéřů, kteří sledovali průběhy klání a dokázali snadno rozpoznat jednotlivé aktéry podle jejich zbraní, se stávali *heroldi*, tedy odborníci na heraldiku a problematiku turnajů. Heroldi samozřejmě pečlivě sledovali a komentovali vývoj boje, také ale představovali účastníky klání, vypracovávali statut rytířských řádů a evidovali jednotlivé hrdinské činy. Někdy mohl herold vystupovat jako soudce nebo rozhodčí. To platilo však jen do té doby než vznikla profesionální instituce vojenských vůdců s vlastní hierarchií včele buď s králem heroldů nebo králem hrdinských činů.³⁰³

Turnajovní představitelé, jejich počet a zásadní činnosti nastínil hrabě František Ferdinand Kinský ve svém dopise z 1. února 1791, jsou tito:

„1. král turnaje – v případě že je jeden, ale jsou-li dva, pak se nazývají turnajovní fojti.

2. soudce turnaje – jsou to obvykle tři až čtyři osoby, které určí dámy teprve v prvním dni turnaje.

³⁰⁰ „... Von welcher Art die Praemiaen sein, und von wem solche beigeschafet Arden sollen fasset man für dermal den Vorschlag; daß die praemiae für den geschicktesten Lanzen Stoß in einer schön gearbeiteten Lanzen, die praemiae für den geschicktesten in Schwert Streichen in einem schönen Schwerte bestehen solle, deren bei Schaffung die Herren Unternehmer selbst wenn das Contingent dazu nicht hinreichte besorgen wollen...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 8-9.

³⁰¹ „... Wird aber auch zur gänzlichen Ausführung dieses Vorschlags ein Aufwand erfordert, den einzelne Stände allein zu erschwingen nicht im Stande sind, und wozu ein Beitrag aus dem ständiechen Domestical Fond unentbehrlich ist...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 85, sign. 1b, fol. 18.

³⁰² „... Jeder Ritter 300 G: baar Casam erlegen sollen, welche Grafen Salm, Canal, und Fürst von Fürstenberg zu führen, und zu verrechnen haben, über das aber ihre, und ihres Pferdes ganze Ristung herzustellen haben, welche zwischen 300 – 400 G: kosten kann, vermag gemachten überschlagen; weswegen die jenigen, welche bei diesem Turnir erscheinen wollen...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 6.

³⁰³ FLORI, Jean. *Rytířství a rytířství ve středověku*, s. 128.

3. herold a persevant – herold je králem erbů a persevant je písařem

4. strážce – bývají dva nebo čtyři, uvádějí rytíře na koni do kolbiště a obstarávají další pořádek...“³⁰⁴

Hrabě František Ferdinand Kinský k tomu ještě radši podotknul, že „vedle rytířského oblečení, jak již sdělil, je nezbytné, aby si každý z rytířů s sebou vzal tolik koní a pacholků, kolik odpovídá jeho šlechtickému postavení, a to sice buď šest, čtyři nebo dva...“³⁰⁵

Další funkci měl mít tzv. rozdělovatel přílb.³⁰⁶

Kolbiště

Ohledně vzhledu kolbiště se psalo toto: „...Kolbiště, kde se bude cvičit a kde bude posléze probíhat rytířská hra, mělo být uhlazené, rovné, vydlážděné dobře pálenými cihlami a posypané čistým pískem na výšku dlaně. Celková jeho délka měla měřit 220 stop...“³⁰⁷

Štítonoši

Staré turnajové pravidlo existovalo například i ohledně štítonošů. Toto pravidlo upravovalo, jaký počet panošů má jet s rytířem: „...aby s rytířem jel jeden či více panošů, jejich počet byl pevně stanovený, a sice: tři s knížetem, dva s hrabětem a jeden s rytířem. Měli být svému pánovi po ruce v možných nečekaných situacích, kdy bylo jejich úkolem odvádět koně, ale v žádném případě nesměli vstupovat do soutěže...“³⁰⁸

³⁰⁴ „...1. Der Turnierrichter (Macho di Campo) wenn es nur einer ist; wenn ihnen 2 sind, Turniervögte; will man die Chargen vermehren so kann man Gesselschaften Vögte noch dazu erwählen. 2. Turnierrichter 3 bis 4 pflegen gemeinlich erst am Vorstellungstage vom Frauenzimmer bestimmt zu werde. 3. Ein Herold und ein Persevant (das ist der Wappenkönig und Schreiber). 4. Gießwärtel 2 oder 4. zu Pferd welche die Ritter zur Bahn anführen und die übrige Ordnung besorgen...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 7.

³⁰⁵ „...Neben des Ritters Tracht habe bereits das nöthige gesagt; ich braune lediglich noch anzumerken daß jeder Ritter nach seinem Adelsrange eine Anzahl Pferde und Knechte noch mit sich nehmen kann und zwar 6-4-2...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, fol. 7.

³⁰⁶ „...der Helmtheiler...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 83, sign. 1, fol. 27.

³⁰⁷ „...Die Bahn wo man Ritterspiel üben und brauchen will, soll fein, eben, und mit guten wohlgebrannten Ziegelsteinen wohl gepflastert, und mit vinen Sand eine quer Hand hoch beschüttet sein. Die ganze Länge der Bahn, darin man rennt, soll 220. Schuh lang sein...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 13.

³⁰⁸ „...Von den Schildknappen ist es alte Tournier Regel dass mit den Ritter ein oder mehrere Gehülten oder Knappen einreiten; und zwar mit einem Fürsten 3., Grafen 2. und mit einem Ritter 1. deren Verrichtung es lediglich ist den Ritter bei untermutheten Fällen z: B: wenn ihne an den Harnische etwas gebreche das Roß sich verstricke und derg: bei Handen zu sein: allenfalls auch das Roß bei den Zägel einzuleiten keinesweges aber sich in den Streit zu mengen...“ SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 9, inv. č. 84, sign. 1a, fol. 7.

10 Závěr

Přestože se turnaj nakonec neuskutečnil a jeho organizace skončila pouze na papíře, bylo nesmírně zajímavé zjišťovat, jak tuto záležitost vnímala šlechta, císař a král Leopold II., a vídeňská vláda. Stavové si nesmírně vážili Leopoldova rozhodnutí, nechat se korunovat českým králem. Při korunovaci mohli demonstrovat kontinuitu českého státu.

Důvodem, proč měl být turnaj při korunovaci Leopolda II. českým králem uspořádán, byla snaha v očích a v srdcích šlechty poukázat na dřívější úlohu šlechty, která byla obratná v boji s mečem a kopím. Odvolávala se tak na slavné předky, které tímto turnajem chtěla napodobit a navázat na ně. Velice často v korespondenci nalézáme pocity českého zemského patriotismu. „Česká“ zemská šlechta vnímala turnaje jako romantickou činnost a rytíře jako statečné hrdiny hodné úcty. K nápadu ji vedla též obava z toho, jak bude vnímána dalšími generacemi. Tížila ji představa, že pokud by při této příležitosti proběhla pouze divadelní hra, opera či ples, pozdější generace by si ji mohly představit jako zahálčivou. Rytířský turnaj tak připadal hlavnímu pořadateli, hraběti Františku Ferdinandovi Kinskému, a nejen jemu, jako nejdůstojnější a nejadekvátnější projev jejich náklonosti vůči osobě nového českého panovníka ve srovnání s oním běžným divadlem, operou, výstavou či plesem. Navíc v minulých dobách byly přeci turnaje při příležitostech korunovace běžné, tak proč by se nemohl turnaj uskutečnit i nyní.

Čeští stavové zřejmě chtěli na nového českého krále zapůsobit, proto, aby na ně nezapomínal a vzal na vědomí jejich požadavky. Jak již bylo napsáno, onen úmysl se zrodil v hlavách hraběte Františka Ferdinanda Kinského a jeho přátel, mezi které podle korespondence řadíme hrabata Viléma a Josefa Adama Auersperga, knížete Karla Egona Fürstenberka, Františka Salma a Josefa hraběte Canala. Pro tuto příležitost si dokonce nechali sepsat historii turnajů konaných v Čechách od roku 1112 za vlády českého knížete Vladislava I. až po rok 1642.

Od realizace projektu se však upustilo z několika důvodů. Jedním z nich byly finance. Slavnost by totiž byla velmi finančně náročná. Onu stavbu amfiteátru stavovské shromáždění nepřevzalo. Navíc se setkal s nepochopením u vídeňské vlády, která v tomto podniku spatřovala jakýsi resentment a zesměšnění nejen samých českých stavů, ale i císaře, a to nemohla dopustit. Pro ni rytířský turnaj představoval jakýsi trapný zastaralý přežitek. Dalším argumentem je skutečnost, že i přes sepsání oněch dějin, které byly psány dost neobjektivně, tak aby vyzdvihly chrabrost českých rytířů a poukázaly na špatnost cizích zejména německých vlivů, na Vídeň to však nezapůsobilo. Šlechta z konce 18. století navíc nemohla

znát veškeré podrobnosti, které byly pro organizaci důležité. Česká šlechta chtěla navázat na tradici, která vlastně řádně neexistovala. Turnaj se totiž jako příchozí druh rytířské zábavy vmísil do našich starších, tentokrát skutečně tradičních, forem bojových her, takže vlastně onen „tradiční český turnaj“ neexistoval.

Místo něj se konal v Nosticově Národním divadle dne 12. září 1791 stavovský ples.³⁰⁹ Víme, že Leopolda den po plese čekala návštěva u hraběte Kolovrata, poté ještě návštěva v učené společnosti a dvorní bál *en masque*, dále prohlídka průmyslové výstavy, která byla uspořádána v Klementinu.³¹⁰

Po odjezdu z Prahy jel Leopold II. do Vídně přes Olomouc a Brno. Navštívil také pevnost Josefov, kde se podíval, v jakém stavu se nachází strategicky nejdůležitější pevnost k obraně země. Projížděním města Brna začaly Leopolda trápit bolesti břicha, které přetrvávaly až do jeho smrti. Vznikly tak údajně fámy, že byl v Brně otráven. Jiné podobné nedoložené pravdy říkají, že byl otráven zednáři již v průběhu korunovace, kolovalo také, že mu jed podala zhrzená milenka Livia Raimondi.³¹¹

9. srpna 1792 v Praze proběhla další korunovace českého krále Františka II. avšak s mnohem menší nádherou než korunovace jeho otce Leopolda II. před necelým rokem. Chybělo při ní slavné procesí na přivítání panovníka, exhibice, dokonce stavové neuspořádali ani bál.³¹²

³⁰⁹ PETRÁŇ, Josef. *Kalendář*, s. 16.

³¹⁰ Tamtéž, s. 22.

³¹¹ Tamtéž, s. 216-217.

³¹² Tamtéž, s. 225.

11 Seznam pramenů a literatury

Prameny

Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Kinských Chlumec nad Cidlinou, kart. č. 9, inv. č. 83, sign. 1.

Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Kinských Chlumec nad Cidlinou, kart. č. 9, inv. č. 84, sign. 1a.

Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Kinských Chlumec nad Cidlinou, kart. č. 9, inv. č. 85, sign. 1b.

Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Kinských Chlumec nad Cidlinou, kart. č. 9, inv. č. 86, sign. 1c.

Literatura

BÉHAR, Pierre - WATANABE-O'KELLY, Helen. *Spectaculum Europaeum: (1580-1750) Theatre and spectacle in Europe*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1999. ISBN 3-447-04039-4.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky: světská a církevní titulatura a reálie*. 1. vydání. Praha: Libri, 1994. ISBN 80-901579-4-7.

BŮŽEK, Václav, et al. *Člověk českého raného novověku*. 1. vydání. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-694-3.

BŮŽEK, Václav. *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*. 1. vydání. České Budějovice: Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, 2006. ISBN 80-7040-908-8.

BŮŽEK, Václav, et al. *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*. Praha: NLN, 2010. ISBN 978-80-7422-062-3.

CERMAN, Ivo. Stavovský turnaj v Praze roku 1791: Epilog k nenapsaným dějinám. *In Kuděj* 2003/1.

CERMAN, Ivo. *Šlechtická kultura v 18. století: filozofové, mystici, politici*. 1. vydání. Praha: NLN, 2011. ISBN 978-80-7422-122-4.

DAVENPORTOVÁ, Marcia. *Mozart*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1993. ISBN 80-7038-306-2.

Encyklopädie der Neuzeit 2. Stuttgart/Weimar, 2005.

FLORI, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-897-6.

HAMANNOVÁ, Brigitte. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*. 1. vydání. Praha: BRÁNA, 1996. ISBN 80-85946-19-X.

HAUBELT, Josef. *České osvícenství*. 2. revidované a rozšířené vydání. Praha: Rodiče, 2004. ISBN 80-86695-53-0.

HAUBELT, Josef. *Wolfgang Amadeus Mozart v jasu svobodného zednářství*. 1. vydání. Praha: SLÁVY DCERA, 2006. ISBN 80-903725-1-1.

HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. 3. vydání, 2. v H&H. Jinočany: H&H, 1997. ISBN 80-86022-09-9.

HRBEK, Jiří. *České barokní korunovace*. 1. vydání. Praha: NLN, 2010. ISBN 978-80-7422-011-1.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2*. 1. vydání. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-14-1.

LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové: 1792-1848*. 1. vydání. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-27-3.

MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*. 1. vydání. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-045-0.

MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 3. upravené vydání. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1049-X.

TÝŽ. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: od Bílé hory do současnosti 1*. 1. vydání. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-257-0027-3.

MŽYKOVÁ, Marie. *Karuseľy*. Liberec: Národní památkový ústav, územní pracoviště v Liberci, Správa Státního zámku Sychrov, 2006. ISBN 80-239-8555-8.

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný 21*. Praha, 1904.

TÝŽ. *Ottův slovník naučný 9*. Praha, 1895.

TÝŽ. *Ottův slovník naučný*. Praha, 1899.

TÝŽ. *Ottův slovník naučný 16*. Praha: 1900.

PETRÁŇ, Josef. *Kalendář aneb čtení o velkém korunovačním plese v pražském Nosticově divadle 12. září 1791 v časech Francouzské revoluce*. 2. doplněné a upravené vydání. Praha: NLN, 2004. ISBN 80-7106-717-2.

PETRÁŇ, Zdeněk - RADOMĚRSKÝ, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky*. 1. vydání. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-067-5.

PFAFFENBICHLER, Matthias. *Das Turnier als Instrument der Habsburgischen Politik*. In *Waffen und Kostümkunde* 1992.

SANDBICHLER, Veronika. „Übungen, die edeln Kavalieren ziemen“: Habsburger Turniere im 15. und 16. Jahrhundert. In *Kunsthistorischen Museums Wien: Wir sind Helden - Habsburgische Feste in der Renaissance*. Innsbruck, Schloss Ambras, 10. Juni – 31. Oktober 2005.

URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého. Římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-504-6.

VÁCHA, Štěpán, et al. *Karel VI. a Alžběta Kristýna: Česká korunovace 1723*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-002-6.

VALENTA, Aleš. *Dějiny rodu Kinských*. 1. vydání. České Budějovice: Bohumír NĚMEC-VEDUTA, 2004. ISBN 80-86829-05-7.

VALENTA, Aleš. *Lesk a bída barokní aristokracie*. 1. vydání. České Budějovice: Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2011. ISBN 978-80-86829-62-3.

VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792: věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*. 1. vydání. Praha: Libri, 2010. ISBN 978-80-7277-448-7.

von WURZBACH, Konstant. *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*. Zweiter Teil. 1857, 247-248.

WATANABE-O'KELLY, Helen. *Triumphall shews: tournaments at German-speaking courts in their European context 1560-1730*. Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1992. ISBN 3-7861-1490-0.

WEISSENSTEINER, Friedrich. *Synové Marie Terezie*. 1. vydání. Praha: Euromedia Group–Ikar, 2005. ISBN 80-249-0594-9.

ZEDLER, Johann Heinrich. *Grosses vollständiges Universallexicon aller Wissenschaften und Künste* 5. Halle und Leipzig, 1733. S. 265. [cit. 2012-09-12]. URL: <<http://www.zedler-lexikon.de/>>.

TÝŽ. *Grosses vollständiges Universallexicon aller Wissenschaften und Künste* 9. Halle und Leipzig, 1735. S. 1147. [cit. 2012-09-12]. URL: <http://www.zedler-lexikon.de/>.

ŽUPANIČ, Jan - STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*. 1. vydání. Praha: NAKLADATELSTVÍ ALEŠ SKŘIVAN ml., 2001. ISBN 80-86493-00-8.

ŽŮREK, Václav. *Dvůr a dvorská hierarchie v korunovačním obřadu pozdně středověkých Čech*. In *Mediaevalia Historica Bohemica* 12, 2009, Supplementum 3. *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, s. 93-103. ISSN 0862-979X. ISBN 978-80-7286-153-8.

Internetové zdroje

WIKIPEDIA. *Tjost*. „Creative Commons Attribution/Share Alike“, 6. květen 2012 [cit. 2012-06-25]. URL:<<http://de.wikipedia.org/wiki/Tjost>>.

12 Přílohy

Obr. č. 1: Vyobrazení vjezdu Leopolda II. do Prahy dne 31. srpna 1791. PETRÁŇ, Josef. *Kalendář aneb čtení o velkém korunovačním plese v pražském Nosticově divadle 12. září 1791 v časech Francouzské revoluce*. Praha: NLN, 2004, s. 80. ISBN 80-7106-717-2.

Obr. č. 2: Obraz Františka Ferdinanda Kinského (1738-1806). Oficiální internetové stránky kulturních památek společnosti Kinský dal Borgo, a. s. [cit. 2012-06-27].

URL:<<http://www.kinskycastle.com/fotogalerie-192.htm>>.

Obr. č. 3: Vyobrazení převozu českých korunovačních klenotů z Vídně do Prahy. VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792: věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*. Praha: Libri, 2010, s. 135. ISBN 978-80-7277-448-7.

Obr. č. 4: Ukázka dopisu Františka Ferdinanda Kinského. SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. č. 9, inv. č. X, sign. 1x.

*I^{no} Ich erwidere dem hochwürdigsten Herrn Bischof, welche bei unserer
Königin vorgefallene Sachen, ohne sein Jura, welche er auch
waffren nicht einsehen kann, abgehandelt worden, seiner
Zeit an sich befanden.*

*W^{no} Die wir jetzt bei Hofe anfangen ungerade Königin wie ob
geleitet vorkommen, ist. Wenzel. König zu Prag.
Es erwidert diesem Hofe eine Antwort, das Kaiserliche
die Competenz an sich nicht abzugeben und zugleich nicht
wollen, welche Kaiserliche nicht abzugeben, und sich nicht
bedenken wollen. Es erwidert ihm in allem in der
Antwort von Hofe 1722. C. 1719 zu seiner Königin
und über alle Ansuchen von Hofe an Hofe C. Hofe
Hofe an Hofe.*

Alind am 24. April 1722.

Leopold.

13 Zusammenfassung

Das Ziel dieser Abschlussarbeit ist eine Erklärung der Vorstellungen von Franz Ferdinand Kinsky und von seinen Freunden, unter den die Grafen Wilhelm und Joseph Adam Auersperg, Fürst Karl Egon Fürstenberg, Graf Franz zu Salm und Graf Joseph Canal gehörten. Diese Adeligen wollten ein Ritterturnier, später ein Karussell, bei der Gelegenheit der Krönung Leopolds II. zu böhmischen König veranstalten. Die Krönung fand in Prag am 6. September 1791 statt. Die Adeligen wünschten von der Veranstaltung den neuen Monarchen zu ehren und ihn zu feiern. Leopold II. damit zustimmte. Das traditionelle böhmische Turnier wurde schließlich nicht realisiert, weil ihre Pläne an die starke Kritik von der wiener Regierung stießen. Unter dieser Handlung verstanden die Adeligen die Demonstration des politischen Anspruchs der böhmischen Stände. Mittels des Turniers wollten sie sich zum Verweis der militärischen Macht bekennen und zugleich das traditionelle böhmische Turnier demonstrieren ihr Nationalgefühl. Anfangs es handelte sich nur um bloße Unterhaltung. Das Konzept der Einladungskarten hatte die Form des sogenannten Lustturniers. Danach sprachen sie über dem böhmischen Turnier. Die Adeligen wollten die Böhmen sein. Dabei verwiesen die glänzende Epoche des 16. Jahrhunderts, wo ihre Vorfahren sich durch Würde und Männlichkeit auszeichneten, und wo sie ihre Nationalfeste nicht vom Theater und Gaukeleien borgten, sondern nach den damaligen Charakter bildeten. Diese Angelegenheit im 18. Jahrhundert war gegen den Geschmack dieser Zeit.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Představení pramenné základny.....	4
3	Historie rodu Kinských do konce 18. století.....	6
4	Leopold II. a jeho vláda	15
5	Korunovace Leopolda II. českým králem.....	19
6	Vývoj rytířských turnajů	26
7	Kategorie turnajů	32
8	Organizátoři "tradičního českého turnaje"	37
9	Přípravy na turnaj.....	40
10	Závěr.....	53
11	Seznam pramenů a literatury.....	55
12	Přílohy	59
13	Zusammenfassung	63